

ENRD

magazine

Łączenie europejskiej wsi ...

Wiosna/
lato
2012
polskie

TEMAT GŁÓWNY:
Spotkanie LEADER 2012
Strategie rozwoju lokalnego
i współpraca

Szanowny Czytelniku

Z przyjemnością przekazujemy w Twoje ręce kolejny numer ENRD Magazine, którego celem jest przybliżenie Ci najnowszych i dotyczących również Ciebie informacji z zakresu rozwoju obszarów wiejskich z całej UE.

Według nas, nie ma lepszego sposobu na rozpoczęcie lektury tego numeru, niż przypomnienie sobie najważniejszego wydarzenia zorganizowanego ostatnio przez ENRD, a dotyczącego podejścia LEADER w rozwoju obszarów wiejskich. Jak zapewne wielu z Was wie, w LEADER chodzi o tzw. „podejście oddolne” i przekazanie lokalnym podmiotom z obszarów wiejskich większej kontroli nad rozwojem ich regionu. Podczas Spotkania LEADER 2012, które dotyczyło przede wszystkim strategii rozwoju lokalnego i współpracy, starano się połączyć lokalny i unijny wymiar LEADER. Jednakże kluczowym aspektem tego wydarzenia było uczestnictwo przedstawicieli 230 lokalnych grup działania (LGD) z całej UE. LGD szukały partnerów do różnego rodzaju projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich oraz dzieliły się doświadczeniami i opiniami na temat tego, co w przeszłości działało dobrze i jakie są ich nadzieje na przyszły okres programowania. W tym numerze zamieszczono najważniejsze informacje dotyczące tego wydarzenia, w tym wskazówki na temat tworzenia i wdrażania strategii rozwoju lokalnego.

Jak zawsze, „odbyliśmy podróż” po całej Europie w poszukiwaniu najnowszych informacji na temat licznych działań, w które jesteście zaangażowani. Jako efekt, prezentujemy raport na temat ostatnich posiedzeń KSOW, które miały miejsce w Finlandii i Grecji, a w części „Bliższe spojrzenie na obszary wiejskie” zamieściliśmy artykuł o współpracy pomiędzy lokalnymi grupami działania (LGD) i lokalnymi grupami rybackimi (LGR). Natomiast w części „Kolej na historii z sieci” przedstawiamy trzy artykuły - z Irlandii Północnej, Włoch i Niemiec. Jesteśmy przekonani, że będziecie, tak samo jak my, zdziwieni różnorodnością bardzo ciekawych i innowacyjnych wydarzeń z zakresu rozwoju obszarów wiejskich, które odbywają się w sąsiednich krajach!

Mamy również nadzieję, że spodobają się Wam przykłady projektów EFRROW, które wybraliśmy z Bazy Danych Projektów PROW ze strony internetowej ENRD. Wśród nich znalazły się: piekarnia z Rumunii, gospodarstwo ekologiczne z Węgier i wiele innych...

Dziękujemy wszystkim, którzy przyczynili się do powstania tego numeru i mamy nadzieję, że będzie on stanowił inspirującą i pouczającą lekturę!

Spis treści

Europejska wieś na zdjęciach	2	LEADER w działaniu	23
Raport ENRD	5	Przegląd wybranych interesujących i innowacyjnych projektów oraz wydarzeń organizowanych przez lokalne grupy działania (LGD) z całej Europy.	
Przegląd wszystkich najnowszych wiadomości na temat ENRD, w tym raport ze Spotkania LEADER 2012 w Brukseli i wiele innych...		Blizsze spojrzenie na obszary wiejskie	26
Blizsze spojrzenie na KSOW	11	W tym numerze uwagę poświęcono współpracy pomiędzy lokalnymi grupami działania (LGD) oraz lokalnymi grupami rybackimi (LGR).	
Podsumowanie działań niektórych krajowych sieci obszarów wiejskich podejmowanych w ostatnich miesiącach, w tym posiedzenia KSOW w Finlandii i Grecji...		Projekty EFRROW	28
Kolej na historii z sieci!		Prezentujemy wybrane inspirujące i różnorodne projekty z zakresu rozwoju obszarów wiejskich, w tym rumuński projekt rozbudowy piekarni oraz węgierski projekt dotyczący gospodarstwa ekologicznego.	
WŁOCHY: Włoska KSOW opowiada o cenionej we Włoszech nagrodzie ESEMPI przyznawanej za działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.	15	Wasze opinie	30
NIEMCY: Ciekawy artykuł przygotowany przez niemiecką KSOW na temat alternatywnego sposobu życia w jednej z niemieckich społeczności wiejskich.	18	Przekazujemy Wam „mikrofon”, żeby dowiedzieć się, co macie do powiedzenia ...	
IRLANDIA PÓŁNOCNA: Sieć z Irlandii Północnej dzieli się swoimi doświadczeniami z zakresu odnowy i rozwoju wsi.	21	Tu i tam	31
		Uśmiechnij się, będziesz na zdjęciu! Wybór najlepszych zdjęć związanych z działaniem sieci z ostatnich kilku miesięcy.	

***Jest dopiero 3 nad ranem i już jasno!
Jezioro Ähtärinjärvi w zachodniej Finlandii.***

Osiki i sosny nad jeziorem Ähtärinjärvi w zachodniej Finlandii sfotografowane w trakcie XV posiedzenia KSOW w Ähtäri, w maju 2012 roku. Więcej informacji na ten temat znajduje się na stronie 11.

Strona internetowa ENRD została ponownie uruchomiona!

Od grudnia 2010 roku liczba odwiedzin strony internetowej ENRD wzrosła do poziomu 18 tys. wejść miesięcznie, co oznacza wzrost o 204%. Ponownie uruchomiona strona zawiera wiele nowych i ciekawych sekcji.

Celem strony internetowej ENRD, która dostępna jest w sześciu językach, jest informowanie interesariuszy rozwoju obszarów wiejskich oraz opinii publicznej o unijnej polityce rozwoju obszarów wiejskich i zagadnieniach pokrewnych. Dzięki nowej stronie dostęp do najważniejszych informacji jest teraz łatwiejszy. Zaloguj się, aby zobaczyć nowości na stronie!

NOWOŚCI!

▶ Interaktywna mapa UE na stronie głównej - umożliwi ona użytkownikowi bezpośredni dostęp do informacji na temat wybranego kraju;

▶ Nowa funkcja wyszukiwania ułatwi użytkownikowi szybkie odnalezienie poszukiwanych informacji;

▶ Treści na stronie zostały podzielone na sekcje - w tym „Polityka w akcji”, „Państwa członkowskie”, „Zagadnienia”, „LEADER”, „Sieci i sieciowanie”, „Publikacje i media” oraz „Wydarzenia i spotkania”;

▶ Nowa sekcja „Zagadnienia” obejmuje najważniejsze tematy związane z rozwojem obszarów wiejskich, takie jak leśnictwo i środowisko;

▶ Zawsze popularna Baza Danych Projektów PROW rozrosła się i obejmuje obecnie około 350 projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich dotyczących różnych tematów, w tym projekty współpracy międzynarodowej (TNC) z całej Europy. Obejrzyj koniecznie krótkie wideoklipy na temat projektów PROW przygotowane przez ENRD, aby pokazać Ci, jak projekty te funkcjonują w praktyce!

▶ Nowe, samodzielne mini strony internetowe obejmują „Portal przedsiębiorczości wiejskiej”, „Zestaw narzędzi do samo-oceny krajów KSOW” oraz „Portal LEADER”;

▶ Nasza platforma społecznościowa MyENRD została zastąpiona przez opENRD - jest ona teraz dostępna dla większej liczby interesariuszy!

The screenshot shows the ENRD website interface. At the top, there's a navigation bar with links like 'Strona główna', 'Polityka w Akcji', 'Państwa Członkowskie', 'Zagadnienia', 'Leader', 'Sieci i Sieciowanie', 'Publikacje & Media', 'Wydarzenia i Spotkania', 'Info', and 'LOGIN'. Below the navigation, there's a featured article about the ENRD magazine. The main content area includes a map of Europe with flags of member states, a search bar, and a list of news items with dates and brief descriptions.

Nowa strona internetowa ENRD dostępna jest pod adresem: <http://enrd.ec.europa.eu/>

Raport ENRD

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ENRD) jest gospodarzem i współorganizatorem licznych wydarzeń odbywających się w całej Europie, nie wspominając o jej zaangażowaniu w różnorodne bieżące inicjatywy tematyczne. Wszystkie one służą promowaniu i dzieleniu się cenną wiedzą na temat rozwoju obszarów wiejskich. W każdym kolejnym numerze, informujemy o ostatnio podejmowanych działaniach.

Uczestnicy świętują sukces konferencji podczas zamknięcia Spotkania LEADER 2012, 28 kwietnia 2012 r., Bruksela.

Spotkanie LEADER 2012 - strategię rozwoju lokalnego i współpraca

około 400 uczestników, w tym ponad 230 przedstawicieli lokalnych grup działania (LGD), wzięło udział w konferencji pt. „Spotkanie LEADER: strategię rozwoju lokalnego i współpraca”, która odbyła się w dniach 27-28 kwietnia 2012 r.

LEADER rozpoczął się w 1990 r. jako inicjatywa zmierzająca do wprowadzenia bardziej „oddolnego” podejścia w rozwoju obszarów wiejskich w UE, w ramach którego lokalne podmioty byłyby bardziej zaangażowane we wszystkie najważniejsze działania mające na celu poprawę warunków panujących w regionach, które zamieszkują. Od tego czasu inicjatywa ta rozwijała się, wprowadzono kolejno LEADER II i LEADER +, a obecnie została ona włączona do programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW).

W celu wdrożenia podejścia LEADER na terenie całej UE, utworzono około 2 300 LGD. W trakcie Spotkania LEADER 2012, do LGD dołączyli również przedstawiciele krajowych sieci obszarów wiejskich (KSOW), instytucji zarządzających (IZ), instytucji płatniczych oraz Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, dzięki czemu utworzono platformę łączącą lokalny i europejski wymiar LEADER.

Uczestnicy Spotkania LEADER 2012 spacerują obok wystawy zorganizowanej przez ENRD w ramach konkursu fotograficznego pt. Europejska wieś na zdjęciach.

Współpraca międzynarodowa

Duch LEADER był obecny podczas Spotkania, czego dowodem jest 70 potencjalnych nowych projektów współpracy międzynarodowej (TNC) dotyczących różnych tematów – od ochrony środowiska po turystykę.

Rhiannon Hardiman, z LGD Bridgend z Walii, powiedziała, że przybyła na Spotkanie w celu stworzenia projektu współpracy międzynarodowej. Dodała, że „była to doskonała okazja do poznania nowych partnerów i nawiązania kontaktów”.

Panayiotis Patras, z LGD Trikala z Grecji, skorzystał z możliwości zamieszczenia propozycji projektu TNC na tablicy ogłoszeń i znalazł dzięki temu LGD z Czech, z którą będą prawdopodobnie współpracować nad projektem z zakresu turystyki religijnej. Zdradził nam, iż „rozmowy dotyczyły możliwości realizacji projektu współpracy międzynarodowej w ramach LEADER, który pozwoliłby lepiej wykorzystać zabytki religijne, które znajdują się na ich terytorium”.

W trakcie całego wydarzenia starano się stosować podejście partycypacyjne, dzięki czemu uczestnicy mieli wiele okazji, aby podzielić się swoimi poglądami i uczuciami. Gorąca wymiana zdań miała wielokrotnie miejsce w trakcie dyskusji panelowych, podczas których wskazywano, co w obecnej rundzie programowania się sprawdza i jaki jest możliwy wpływ planowanych zmian po 2013 r. „To wspaniałe spotkać tylu podobnie

„To wspaniałe spotkać tylu podobnie myślących i niosących pozytywne przesłanie ludzi”

Ross Curley,
Przedstawiciel LGD z hrabstwa Cork, Irlandia.

myślących i niosących pozytywne przesłanie ludzi” powiedziała Ross Curley z LGD z Hrabstwa Cork z Irlandii.

Wskazano na dużą wagę projektów TNC i podkreślono, że do rozpoczęcia takiego projektu wystarczy czasem zwyczajna wizyta jednej LGD w regionie innej LGD, co może stanowić inspirację i przynieść korzyści w postaci efektywnego projektu z zakresu rozwoju obszarów wiejskich. „Chodzi o to, żeby pomóc im w znalezieniu nowych rozwiązań dla starych problemów i uważam, że jest to bardzo ważne” powiedział Luís Chaves z portugalskiego Stowarzyszenia LEDAER.

Przyszła runda programowania

DG AGRI zaprezentowała przegląd zmian zaproponowanych na następną rundę programowania. Wśród podkreślonych zmian znalazły się: lepsze określenie roli instytucji zarządzających i LGD, dokładniejsze zdefiniowanie pojęcia kosztów bieżących i kosztów „aktywizacji”, itp. Podczas, gdy większość LGD odniosła się pozytywnie do proponowanego zwiększenia autonomii, istotną przeszkodę może stanowić prawdopodobny wzrost kosztów administracyjnych.

Propozycja zastosowania w kolejnym okresie programowania nowego „wielofunduszowego” podejścia, została przedstawiona jako szansa na poprawę jakości wdrażania PROW. Ułatwi to dostęp do finansowania z różnych źródeł oraz powinno wzmocnić strategię rozwoju lokalnego (SRL) i uczynić je zdolnymi do reagowania na szersze potrzeby regionu. Jednakże zgłoszono również pewne obawy, co do potencjalnego wpływu tego podejścia na LEADER. Kierownik irlandzkiej LGD Ryan Howard odniósł się

Przyszła runda programowania: Co nowego czeka LGD?

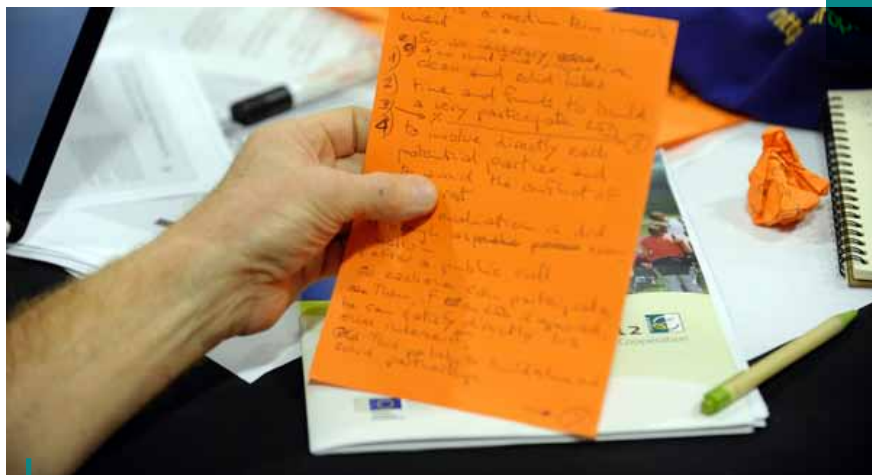
- Jaśniej określona rola LGD/IZ w odniesieniu do ich jakości, wyboru i zadań do realizacji;
- LGD będą otrzymywać oraz oceniać wnioski o wsparcie finansowe i decydować o wysokości przyznanego wsparcia;
- LGD będą miały więcej obowiązków w zakresie monitoringu i oceny efektów SRL oraz projektów;
- Jaśniej zdefiniowane pojęcie kosztów bieżących;
- Jaśniej zdefiniowane pojęcie kosztów „aktywizacji” i komunikowania;
- Nowe LGD otrzymają więcej wsparcia o charakterze przygotowawczym, w tym „zestaw startowy” LEADER, a także wytyczne dotyczące tworzenia potencjału.

do swoich wieloletnich doświadczeń w korzystaniu jednocześnie z wielu funduszy i zwrócił uwagę na pozytywne aspekty tej kwestii: „W ostatnich kilku miesiącach słyszałem liczne wypowiedzi, w których obawiano się tego wielofunduszowego podejścia, [typu] czy to w rzeczywistości nie zniszczy ducha LEADER? Myślę jednak, że powinniśmy iść naprzód. Jesteśmy ryzykantami. Jesteśmy tutaj po to, aby pomagać i wspierać innowacyjność i zachęcać do przeniesienia tego podejścia na program polityczny.” Z kolei Hans-Olof otrzymał gromkie brawa za swój komentarz, w którym powiedział: „Pozwólmymy LEADER być liderem – zacznijmy już teraz! Przejmijmy inicjatywę przygotowania strategii na nadchodzący okres, w którym będziemy mogli łączyć fundusze społeczne oraz fundusze

Podczas Spotkania LEADER 2012, uczestnicy byli zainteresowani nawiązaniem współpracy międzynarodowej z zakresu bardzo różnych tematów.

Uczestnik Spotkania LEADER 2012 zapisuje uwagi na temat znaczenia strategii rozwoju lokalnego (SRL). Dzięki partycypacyjnemu podejściu, wszyscy uczestnicy mogli podzielić się swoimi sugestiami i poglądami.

regionalne. A jeżeli coś się zmieni i nie będziemy mogli korzystać więcej z funduszy społecznych – dobrze, rozwiążemy również ten problem!”.

Tworzenie i wdrażanie strategii rozwoju lokalnego

W ramach Spotkania przeprowadzono liczne warsztaty dotyczące kwestii związanych z tworzeniem, monitoringiem i oceną strategii rozwoju lokalnego (SRL). W ich trakcie poruszono wiele kluczowych zagadnień...

Podkreślono znaczenie odpowiednio wczesnego rozpoczęcia i efektywnego planowania strategii, zarówno na etapie przygotowywania pracy, jak i jej realizacji. Wskazano również na potrzebę uproszczenia procedur administracyjnych, szczególnie w odniesieniu do małych projektów. Zachęcano także do większej innowacyjności na różnych poziomach, jak i bardziej skutecznego informowania opinii publicznej o efektach LEADER – szczególnie jeżeli chodzi o jego potencjał we wspieraniu celów SRL. „To do nas należy zadanie pokazania społeczności, że LEADER jest ważny. Musimy pokazać, co osiągnęliśmy.” powiedział Petri Rinne, prezes Europejskiego Stowarzyszenia LEADER na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ELARD).

Kończąc podsumowanie wyników warsztatów, John Grieve, ekspert ds. SRL i członek Grupy Fokusowej ENRD nr 4, powiedział, że SRL to proces, który: „Nie jest tylko dokumentem. Jest on dynamiczny. Musi być komuś przypisany. Musi być gdzieś osadzony i realizowany. To jest prawdziwa strategia, a nie tylko oferta ... i musi być ukierunkowana na potrzeby.”

„Pięć tysięcy samotnych strażników...”

Ducha tego wydarzenia zobrazował chyba najlepiej Petri Rinne: „Często czuję, że jesteśmy jak samotni strażnicy, toczący naszą walkę przeciwko globalizacji i urbanizacji. Ale później, podczas takich wydarzeń, kiedy na jednej sali widzę 500 samotnych strażników, czuję, że możemy rozwinąć więzi rodzinne i wykorzystać naszą sekretną broń w postaci innowacyjności i wymiany wiedzy pomiędzy regionami.”

Uwaga: Więcej informacji na temat tego wydarzenia, jak również na temat współpracy międzynarodowej i strategii rozwoju lokalnego, jest dostępnych na stronie internetowej ENRD. Aby obejrzeć film wideo z wydarzenia, przejdź do galerii multimedialnej na stronie internetowej ENRD lub kliknij [tutaj](#).

Raport ENRD

Najważniejsze wskazówki dla LGD w zakresie strategii rozwoju lokalnego (SRL)

- **To jest proces!** Poprawna SRL oznacza poprawny proces. Konieczna jest dobra analiza potrzeb społeczności, oparta na silnie „oddolnym” podejściu, poczucie odpowiedzialności za strategię, realizm i dynamiczne podejście do procesu wdrażania strategii;
- **Informuj o swojej SRL!** Informuj IZ o podejmowanych krokach... może Cię ostrzec przez pułapkami i zwrócić uwagę na inne kwestie, zanim będzie za późno;
- **Im szybciej, tym lepiej!** Zaczynj wcześniej i planuj, planuj, planuj. SRL działa najlepiej, kiedy występuje ciągłość pomiędzy jednym programem a kolejnym;
- **Pieniądże mają znaczenie!** Bądź ostrożny w kwestiach finansowych – oszacuj koszty, dopasuj odpowiednie finansowanie i bądź przygotowany na ewentualne zmiany;
- **Obserwuj!** SRL i projekty wymagają aktywnej kontroli. Nieustannie miej na oku, co się dzieje!
- **Kontaktuj się ze społecznością!** Często kontaktuj się kierownikami projektów. Rób to szczególnie często w zakresie monitoringu i oceny;
- **Patrz z szerszej perspektywy!** Skoncentruj się na jakościowych i ilościowych/finansowych kwestiach i korzyściach;
- **Opowiadaj o sobie!** Osobiście i aktywnie informuj społeczność o tym co i jak robisz. Ludzie powinni wiedzieć, że jest strategia i jest realizowana!
- **Korzystaj z “krzywej uczenia się”!** Ucz się przez działanie i dziel się tym, czego się nauczyłeś!

Strategie rozwoju lokalnego: posiedzenie Grupy Fokusowej w Helsinkach

W dniach 29-30 marca 2012 r., w Helsinkach, odbyło się drugie posiedzenie Grupy Fokusowej ENRD nr 4, które działania koncentrują się na kwestiach wdrażania, monitorowania i oceny strategii rozwoju lokalnego (SRL).

Gospodarzem tego spotkania była fińska KSOW, a jego główne cele sprowadzały się do prezentacji pierwszych rezultatów badań prowadzonych przez GF4 oraz ujednoczenia wiedzy na

temat różnic we wdrażaniu i praktykach z zakresu monitoringu i oceny pomiędzy LGD i instytucjami zarządzającymi (IZ) w państwach członkowskich UE.

Wstępne rezultaty drugiej fazy badań zostały przedstawione podczas posiedzenie Podkomitetu ds. LEADER w dniu 31 maja 2012 r. Pełny raport GF4, w tym rezultaty pierwszej i drugiej fazy prac, został ukończony na początku lipca 2012 r.

Kampania z okazji 50-lecia wspólnej polityki rolnej (WPR)

Komisja Europejska (KE) prowadzi obecnie kampanię z okazji 50. rocznicy wspólnej polityki rolnej (WPR). Kampanię CAP@50 rozpoczęto oficjalnie 23 stycznia 2012 r. podczas międzyinstytucjonalnego spotkania, w którym udział wzięło ponad 150 gości związanych z historią i współczesnymi reformami WPR.

Przemawiając podczas inauguracji, Komisarz ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, Dacian Cioloș, powiedział: „Rok 2012 jest ważny nie tylko dlatego, że będziemy przypominać o 50 latach historii, ale głównie dlatego, że będziemy czekać na nową reformę wspólnej polityki rolnej. Kwestia bezpieczeństwa żywnościowego jest nadal ważna, ale obecnie musimy zmierzyć się z nowymi problemami, takimi jak zmiany klimatyczne i zrównoważone wykorzystanie surowców naturalnych. Kampania ta pomoże zastanowić się nad ewolucją WPR”.

Kampania, prowadzona pod hasłem „Partnerstwo między Europą a rolnikami”, obejmuje interaktywną stronę internetową, objazdową wystawę, audiowizualne i drukowane materiały, jak również serię imprez odbywających się w Brukseli i państwach członkowskich UE. Kilka imprez inauguracyjnych to wydarzenie przewidziano również w sześciu krajach założycielskich UE.

W ramach wideo oświadczenia prezentującego kampanię CAP@50 na stronie internetowej, Komisarz ostrzega, że biorąc pod uwagę oczekiwany w nadchodzących latach przyrost populacji na świecie, produkcja rolna będzie musiała się w tym okresie podwoić, a do tego dochodzą również problemy wywołane zmianami klimatycznymi, ograniczaniem bioróżnorodności, niedoborami wody i inne wyzwania.

Aby dowiedzieć się więcej na temat kampanii CAP@50, przejdź na stronę:

http://ec.europa.eu/agriculture/50-years-of-cap/network/index_en.htm

Aby zapoznać się z najnowszymi informacjami na temat WPR, odwiedź: <http://www.facebook.com/EUAgri> i/lub <https://twitter.com/ecspokesroger>

Polityka w akcji! Dostępne nowe broszury

Punkt Kontaktowy ENRD przygotował nową serię krótkich publikacji z zakresu rozwoju obszarów wiejskich, nazywanych „tematycznymi broszurami informacyjnymi”, a dostępnych w sekcji „Polityka w akcji”. Każda broszura dotyczy konkretnego tematu w odniesieniu do unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich, dzięki czemu zapewnia jasny obraz polityki interwencji. W ten sposób broszury pokazują powiązania pomiędzy priorytetami polityki a wdrażanymi narzędziami w połączeniu z przykładami ich praktycznych efektów. Seria ta obejmuje następujące zagadnienia: promowanie transferu wiedzy i inwestowanie w kapitał ludzki; inwestycje w kapitał rzeczowy i modernizacja; promowanie produkcji rolniczej zgodnej z uznanymi normami i standardami jakości; wspieranie gospodarstw z nowych państw członkowskich w procesie wchodzenia na rynek; ochrona zasobów naturalnych oraz krajobrazu wiejskiego w UE; wspieranie leśnictwa; wspieranie dywersyfikacji działalności gospodarczej na obszarach wiejskich; podnoszenie jakości usług społecznych na obszarach wiejskich. Dodatkowo, wykorzystanie przykładów konkretnych projektów zaczerpniętych z Bazy Danych Projektów PROW (dostępnej w stronie internetowej

Tematyczne broszury informacyjne obejmują szeroki zakres tematów, w tym promowanie produktów rolniczych zgodnych z uznanymi normami jakości.

ENRD), przedstawia dane zagadnienie z perspektywy pomysłodawców/kierowników projektów.

Aby dowiedzieć się więcej, przejdź do sekcji „Polityka w akcji” na stronie internetowej ENRD lub kliknij [tutaj](#).

ENRD bierze udział w najważniejszych targach międzynarodowych

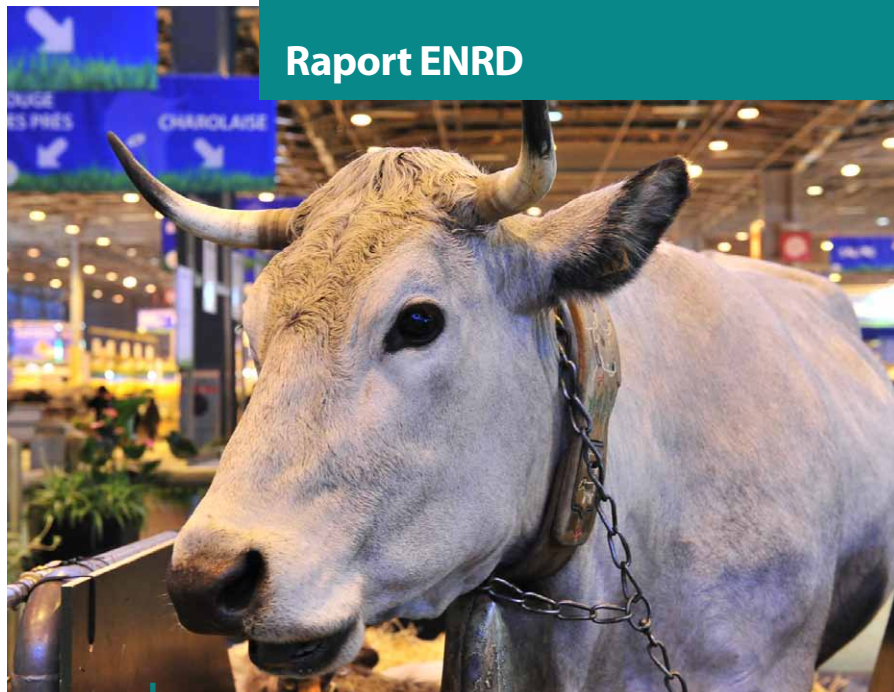
ENRD brała ostatnio udział w dwóch najważniejszych targach międzynarodowych...

Międzynarodowe Targi Rolnicze w Paryżu

Wspólna polityka rolna (WPR) była jednym z najważniejszych tematów podczas tegorocznych Międzynarodowych Targów Rolniczych, które odbyły się dniami 24 lutego do 4 marca 2012 r. w Paryżu. Przedstawiciele DG AGRI byli obecni na stoisku Komisji Europejskiej, aby wyjaśnić ponad 600 tys. odwiedzającym, w jaki sposób zmiany w polityce mogą pomóc w sprostaniu bieżącym wyzwaniom stojącym przed obszarami wiejskimi w UE. ENRD była reprezentowana przez około 15 ekspertów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich, rolników i członków lokalnych grup działania (LGD), którzy prezentowali przykłady realizowanych projektów i przywieźli z sobą lokalne produkty do celów degustacji. Historia Paryskich Targów sięga 1870 roku. Z biegiem wydarzenie to ewoluowało, aby właściwie oddać zmieniający się obraz rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich w Europie.

Aby dowiedzieć się więcej na temat „Salon International de l'Agriculture 2012”, przejdź na stronę: <http://www.salon-agriculture.com>

Valentine – krowa rasy Gascon, maskotka i gwiazda targów rolniczych „Salon de l'Agriculture” w Paryżu.

Międzynarodowe Targi Rolnicze „Grüne Woche” w Berlinie

W dniach 20-29 stycznia 2012 r., w Berlinie, odbyły się 77. Międzynarodowe Targi Rolnicze „Grüne Woche” – największy na świecie szczyt rolniczy. W tym roku tereny wystawy odwiedziło około 420 tys. gości, co oznacza największą frekwencję od czterech lat. W targach wzięło udział 1624 wystawców z 56 krajów. Podczas imprezy promowano kwestie związane z jakością i bezpieczeństwem żywności. Przedstawiciele ENRD dołączyli do stoiska DG AGRI, aby zaprezentować wybrane, najlepsze projekty EFRROW z całej Europy, co miało miejsce w trakcie serii ośmiu tzw. „dni krajowych” zorganizowanych dla Polski, Finlandii, Niemiec, Austrii, Estonii, Szkocji, Węgier i Luksemburga. W trakcie każdego z tych dni, krajowa sieć obszarów wiejskich z danego kraju przedstawiała krótką prezentację na jego temat, natomiast lokalne grupy działania (LGD) prezentowały realizowane w tym kraju projekty.

Aby dowiedzieć się więcej na temat „Grüne Woche”, przejdź na stronę: <http://www.gruenewoche.de/en/>

Warsztaty na temat przyszłości programów rozwoju obszarów wiejskich

około 170 uczestników wzięło udział w dwudniowych warsztatach na temat przyszłości programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW), które odbyły się w dniach 14-15 marca 2012 r. w Brukseli. Warsztaty, zatytułowane „Planowanie strategiczne, monitoring i ewaluacja dla PROW 2014-2020”, zostały zorganizowane wspólnie przez ENRD i Europejską Sieć Ewaluacji Rozwoju Obszarów Wiejskich. W wydarzeniu wzięli udział przedstawiciele władz krajowych, KSOW, organizacji UE i Komisji Europejskiej, jak również audytorzy. Nadrzędnym celem spotkania było dalsze

zaangażowanie państw członkowskich i interesariuszy obszarów wiejskich w przygotowania do przyszłych PROW. Uczestnicy zostali poproszeni o przedstawienie swoich pomysłów i sugestii dotyczących sposobów na poprawę planowania strategicznego oraz na zapewnienie odpowiedniego monitoringu i oceny w nadchodzącym okresie programowania 2014-2020. Aby dowiedzieć się więcej na temat konkretnych rezultatów tych warsztatów, przejdź do sekcji „WPR po 2013” na stronie internetowej DG AGRI: <http://ec.europa.eu/agriculture>.

Grupa Fokusowa ds. Działań Prośrodowiskowych

W dniu 16 marca 2012 r. odbyło się pierwsze posiedzenie utworzonej w ostatnim czasie Grupy Fokusowej ENRD ds. Działań Prośrodowiskowych. Celem tej grupy jest rozważenie, w jaki sposób działania prośrodowiskowe (bioróżnorodność, jakość wody, funkcje gleby, zmiany klimatu itp.) wspierane w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) mogą być w przyszłości usprawnione i zmaksymalizowane, aby móc oddziaływać na tworzenie i wdrażanie programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW) po 2013 r. Grupa ta bada, między innymi, jakie są dostępne działania i możliwość ich łączenia, jaką rolę odgrywają „działania wspólne” i inicjatywy kierowane przez społeczność, oraz w jaki sposób zachęcić rolników do większego zaangażowania w działania na rzecz środowiska. W trakcie spotkania odbyła się ożywiona dyskusja pomiędzy członkami grupy, którzy reprezentują szerokie spektrum podmiotów – od rolników po instytucje zarządzające. Uczestnicy podzielnili się przede wszystkim doświadczeniami i rozpoczęli identyfikację przykładów dobrych praktyk w zakresie realizacji polityki oraz kluczowych czynników sukcesu, w tym: lepszej współpracy pomiędzy interesariuszami podczas tworzenia i wdrażania działań; szerszego zakresu doradztwa oraz dobrej jakości i umożliwiających sprawiedliwe traktowanie stron projektów umów. Pierwsze rezultaty prac Grupy Fokusowej zostały zaprezentowane podczas posiedzenia Komitetu Koordynacyjnego w Brukseli, w czerwcu 2012 r.

Międzykontynentalne Forum nt. Rozwoju Zrównoważonego w Brazylii

Ponad 200 osób uczestniczyło w Międzykontynentalnym Forum nt. Rozwoju Zrównoważonego, które odbyło się w dniach 21-24 listopada 2011 r. w Santa Catarina, w Brazylii. Spotkanie to zostało zorganizowane, aby pokazać, że kwestia lokalnego zrównoważonego rozwoju staje się w ostatnich dekadach coraz ważniejsza, zarówno w Europie, jak i Ameryce Łacińskiej. Pomimo odmiennych uwarunkowań, oba regiony dążą do intensyfikacji wzajemnej wymiany doświadczeń i poszukiwania innowacyjnych rozwiązań, aby zmierzyć się z wyzwaniami z zakresu rozwoju obszarów wiejskich. Dlatego też wydarzenie to koncentrowało się na wzmocnieniu powiązań pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w promowanie lokalnego i regionalnego rozwoju. Europejskie Stowarzyszenie LEADER na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ELARD) – organizacja członkowska ENRD – również dołączyła do uczestników tego wydarzenia, którzy pochodzili z 13 europejskich i latynoamerykańskich krajów. Forum zostało zakończone podpisaniem „Deklaracji z Santa Catarina”. Podkreślono w niej znaczenie rozwoju lokalnego i zapowiedziano nowe działania, aby wzmocnić wymianę doświadczeń i współpracę pomiędzy podmiotami z obu kontynentów.

Aby dowiedzieć się więcej, przejdź na stronę:

<http://www.foro-santacatarina2011.org>

Wizyty w Punkcie Kontaktowym ENRD

Bułgarskie lokalne grupy działania (LGD)...

Przedstawiciele bułgarskich lokalnych grup działania wraz z pracownikami Punktu Kontaktowego ENRD, Bruksela.

W dniu 24 kwietnia 2012 r., przedstawiciele pięciu niedawno utworzonych bułgarskich lokalnych grup działania (LGD) odwiedzili Punkt Kontaktowy ENRD, aby dowiedzieć się więcej na temat struktury i roli ENRD oraz podejmowanych działań w związku z LEADER.

Studenci z Uniwersytetu Missouri...

W dniu 12 stycznia 2012 r., grupa studentów z Uniwersytetu w Missouri odwiedziła Punkt Kontaktowy. Była to część dłuższego wyjazdu studyjnego, w ramach którego studenci odwiedzali instytucje unijne w Brukseli. Celem ich wizyty było zdobycie wiedzy na temat reform wspólnej polityki rolnej (WPR) oraz roli ENRD w promowaniu działań sieciowych i wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami związanymi z polityką rozwoju obszarów wiejskich w UE.

Fińska Jednostka Wsparcia Sieci Obszarów Wiejskich...

Grupa studyjna składająca się z interesariuszy rozwoju obszarów wiejskich w Finlandii, przedstawiciele fińskich władz regionalnych oraz fińskiej agencji płatniczej, odwiedziła w lutym Brukselę, aby dowiedzieć się więcej na temat najnowszych działań podejmowanych przez ENRD.

Rumuńska Jednostka Wsparcia Sieci Obszarów Wiejskich...

Przedstawiciele JWS z Rumuni razem z pracownikami Punktu Kontaktowego ENRD, Bruksela.

W dniu 19 kwietnia 2012 r., trzech przedstawicieli niedawno utworzonej Jednostki Wsparcia Sieci (JWS) z Rumunii odwiedziło po raz pierwszy Punkt Kontaktowy ENRD. Spotkanie dotyczyło działalności ENRD i możliwości współpracy z innymi krajowymi sieciami obszarów wiejskich (KSOW).

Blizsze spojrzenie na KSOW

Krajowe sieci obszarów wiejskich (KSOW) są tworzone przez rządy państw członkowskich w celu integracji osób zaangażowanych w rozwój obszarów wiejskich i wspierania procesu wdrażania unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich. W tej części publikacji zamieszczono najnowsze informacje o ostatnich posiedzeniach KSOW oraz innych wydarzeniach odbywających się na terenie UE.

Grecka Sieć Obszarów Wiejskich: 14. posiedzenie KSOW w Grecji

W dniach 2-3 lutego 2012 r. w Salonikach, w Grecji, odbyło się pierwsze w 2012 roku posiedzenie KSOW. Wzięło w nim udział łącznie 54 uczestników z 18 KSOW. Gospodarzem spotkania była grecka KSOW, a dotyczyło ono kilku kluczowych kwestii, w tym: tworzenia klastrów, finansowania działalności na obszarach wiejskich i wartości dodanej sieciowania.

W trakcie spotkania przedstawiono rezultaty pierwszego „Posiedzenia Klastera Sieci Makroregionu Śródziemnomorskiego”, które odbyło się 1 lutego 2012 r. w Salonikach. Odniesiono się również do zagadnienia „Prezentowanie wartości dodanej sieci” i zaprezentowano najnowsze działania KSOW w zakresie działań wspólnych i metodologii prezentowania wartości dodanej sieci. Dodatkowo, dyskutowano nad kwestiami przedsiębiorczości na obszarach wiejskich i wspólnej inicjatywy KSOW nt. „Finansowanie działalności na obszarach wiejskich i krótkie łańcuchy dostaw”.

Aby dowiedzieć się więcej na temat obu posiedzeń KSOW, przejdź do sekcji „Wydarzenia i spotkania” na stronie internetowej ENRD lub kliknij [tutaj](#).

Uczestnicy 15. posiedzenia KSOW w Ähtäri w Finlandii trafili na piękną pogodę...

Fińska Sieć Obszarów Wiejskich: 15. posiedzenie KSOW w Finlandii

W dniach 8-9 maja 2012 r. w Ähtäri, w Finlandii, odbyło się 15. posiedzenie KSOW.

Spotkanie to zapowiadano jako najważniejsze do tej pory posiedzenie KSOW. Jego celem było wypracowanie wspólnego podejścia wobec zbliżających się dyskusji na temat poprawy efektywności i skuteczności sieci jako narzędzia polityki rozwoju obszarów wiejskich w UE-27.

Pierwszy raz w trakcie takiego spotkania, ponad 70 uczestników z instytucji zarządzających (IZ), jednostek wsparcia sieci (JWS) oraz audytorów spotkało się i wzięło udział w dyskusji, której celem było podniesienie aktualnego poziomu wiedzy i rozumienia roli sieci w polityce rozwoju obszarów wiejskich, a także próba określenia sposobu, w jaki można poprawić to narzędzie w państwach członkowskich w przyszłości.

W trakcie spotkania poruszono bardzo różnorodne tematy dotyczące form i funkcji krajowych sieci obszarów wiejskich

(KSOW), efektów ich działalności oraz wyzwań, z którymi się spotykają, w tym:

- roli i obowiązków JWS, w zakresie tworzenia sieci w bieżącym okresie programowania;
- zakresu minimalnych wymogów wobec JWS w odniesieniu do ich struktury, kompetencji i budżetu niezbędnych do jej skutecznego działania;
- dostępnych narzędzi do oceny efektów i rezultatów osiągniętych przez JWS, jak również jej ogólnej działalności.

Rezultaty dyskusji zostaną wykorzystane w trakcie warsztatów Komitetu Koordynacyjnego ENRD nt. „Przyszłość sieci na obszarach wiejskich”, które odbędą się na przełomie września i października 2012 r. Pomoże to usprawnić regulacje dotyczące sieci w programach rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020.

...podczas, gdy uczestnicy 14. posiedzenia KSOW w Salonikach w Grecji doświadczali niezwykle „chłodnego przyjęcia”.

Rozwój obszarów wiejskich według młodzieży zaangażowanej w inicjatywę szwedzkiej KSOW.

Szwedzka Sieć Obszarów Wiejskich: nowa strona internetowa ma na celu zaangażowanie młodych ludzi w rozwój obszarów wiejskich

Szwedzka KSOW uruchomiła nową stronę internetową, której celem jest zaangażowanie młodych ludzi w rozwój obszarów wiejskich. Strona ta jest reakcją na analizę PROW przeprowadzoną przez grupę roboczą KSOW na temat młodzieży, z której wynika,

że są oni niedostatecznie reprezentowani na poszczególnych szczeblach struktury sieci. W wyniku tej analizy, wygospodarowano środki finansowe na zbadanie tej kwestii, jak również stworzenie nowej strony internetowej, która wspierałaby młodych ludzi chcących inwestować na obszarach wiejskich. Grupa robocza stara się również zachęcać młodych ludzi do wizualizowania wyobrażeń na temat przyszłości wsi. Ich „dzieła” prezentowane są na stronie internetowej w postaci interaktywnych kolaży z przesłaniem zawartym wewnątrz każdego z nich. Komentując znaczenie takiej inicjatywy, Hans-Olof Stålgren ze szwedzkiej KSOW, powiedział: „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich nie jest możliwy bez młodych ludzi, którzy chcieliby tutaj zamieszkać”. Aby dowiedzieć się więcej, przejdź na stronę: <http://www.landsbygdsnatverket.se>.

Vanessa Thomas, z walijskiej Sieci Obszarów Wiejskich, z Michael'em Hammond'em, twórcą projektu dywersyfikacji gospodarstwa „Quackers”.

Walijska Sieć Obszarów Wiejskich: Warsztaty na temat dywersyfikacji działalności w gospodarstwie rolnym

W dniu 23 lutego 2012 r., odbyły się warsztaty nt. dywersyfikacji działalności w gospodarstwie rolnym. Warsztaty zostały zorganizowane przez walijską KSOW, a uczestnicy omawiali problemy, z którym się spotykają, a także własne osiągnięcia w zakresie realizacji projektów w ramach Działania 311 (Oś 3) Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Około 30 uczestników, z całej Walii, wysłuchało prezentacji Jonathan'a Williams'a i Eleri Wyn Roberts z Walijskiego Klubu Młodego Rolnika. Z kolei Nia Hollins, z LGD Dolina Glamorgan, mówiła o programie dotacji pt. „Duma rodzin rolniczych”. Impreza odbyła się w gospodarstwie Quackers w Newbridge-on-Wye, gdzie zrealizowano udany projekt dywersyfikacji działalności gospodarczej, w ramach którego powstało centrum zabaw dla dzieci, obiekty konferencyjne oraz kawiarnia. Rolnik, który stworzył centrum Quackers, opowiedział uczestnikom, jak w praktyce wyglądała dywersyfikacja działalności. Aby dowiedzieć się więcej, przejdź na stronę: <http://www.wales.gov.uk/ruralnetwork> lub <http://www.quackersnow.com>.

Fińska Sieć Obszarów Wiejskich: Seminarium na temat roli sztuki w rozwoju obszarów wiejskich

W dniach 15-16 lutego 2012 r., w Finlandii, odbyło się seminarium poświęcone roli sztuki i przedsięwzięć kreatywnych w rozwoju obszarów wiejskich.

Było to trzecie seminarium z cyklu „Małe cuda”, które odbyło się w Kaustinen, małej miejscowości w zachodniej Finlandii, które gości największy w kraju festiwal muzyki folkowej.

Kreatywni przedsiębiorcy oraz przedstawiciele Ministerstw: Edukacji i Kultury, Pracy i Gospodarki oraz Rolnictwa i Leśnictwa zebrali się, aby dyskutować na temat szans dla sektora, barier w rozwoju i możliwości wykorzystania różnych funduszy unijnych we wspieraniu kreatywnego podejścia do rozwoju gospodarki na obszarach wiejskich.

Uczestnicy wysłuchali wielu inspirujących mówców, w tym Signmark'a, niesłyszającego fińskiego artystę hiphopowego. Jedną z atrakcji tego wydarzenia była wizyta w audiowizualnym centrum szkoleniowym.

Juha-Matti Markkola, koordynator Sieci, powiedziała: „Jesteśmy zachwyceni, że przy organizacji trzeciego seminarium nt. przedsięwzięć kreatywnych, mogliśmy współpracować z tyloma partnerami, w tym z władzami Kaustinen i Kokkola. Uważamy, że ten sektor jest ciągle niewykorzystany jeżeli chodzi o jego rolę w rozwoju gospodarki i odnowie wsi.” Aby dowiedzieć się więcej, przejdź na strony: <http://www.rural.fi>, <http://www.ruralpolicy.fi/en>, <http://www.creativeindustries.fi>, <http://www.luovataluuet.fi>, <http://www.taiteenkeskustoimikunta.fi/web/pohjanmaa/pohjanmaan-taidetoimikunta>.

Signmark – niesłyszący fiński artysta hiphopowy, który uczestniczył w wydarzeniu „Małe cuda” promującym rolę sztuki w rozwoju obszarów wiejskich.

Irlandzka Sieć Obszarów Wiejskich: Nowe studium przypadku z zakresu rozwoju obszarów wiejskich

Irlandzka KSOW poszerzyła swoją bazę danych studiów przypadku o nowy przykład z zakresu praktycznego rozwoju społeczności wiejskiej z miejscowości Upperchurch-Drombane, w hrabstwie Tipperary.

Rozpoczęte w 2012 roku badanie ma na celu określenie czynników wpływających na potencjał danego obszaru do bycia społecznością samowystarczalną, w tym kluczowe czynniki oraz bariery rozwoju i wzrostu. Raport przedstawia szeroki zakres wyciągniętych wniosków. Przykładowo, jedna z rekomendacji wobec przyszłej polityki rozwoju obszarów wiejskich mówi, że polityka „powinna koncentrować się na zwiększeniu zdolności społeczności do korzystania z zasobów, takich jak żywność, woda, powietrze i energia, w zrównoważony sposób”. Raport z Upperchurch-Drombane jest ostatnim z licznych badań prowadzonych przez KSOW w szerokim zakresie tematów (np. energia odnawialna, rozwój społeczny, rekreacja na świeżym powietrzu, gospodarka odpadami i rolnictwo). Wszystkie studia przypadków mają na celu „analizę i rozpowszechnianie przykładów dobrych praktyk w ramach PROW i stymulowanie innych”. Aby dowiedzieć się więcej, przejdź na stronę internetową irlandzkiej KSOW: <http://www.nrn.ie> lub kliknij [tutaj](#).

Mieszkańcy lokalnych domów komunalnych w Upperchurch-Drombane.

Flamandzka Sieć Obszarów Wiejskich: „Dzień konsultacyjny” nt. wsi po 2013 r.

W dniu 7 lutego 2012 r., w Brukseli, odbył się „dzień konsultacyjny” dla interesariuszy rolnictwa i obszarów wiejskich we Flandrii. Wydarzenie to zostało zorganizowane przez flamandzką Sieć Obszarów Wiejskich i było częścią oficjalnych przygotowań do nowego programu rozwoju obszarów wiejskich (PROW) we Flandrii.

W spotkaniu uczestniczyło około 170 delegatów, w tym rolników, organizacji rolniczych, organizacji ochrony przyrody i ochrony krajobrazu, lokalnych grup działania LEADER (LGD) oraz instytucji finansowych i ubezpieczeniowych. Wnioski ze spotkania są obecnie opracowywane w formie raportu, który zostanie przekazany przez Sieć osobom tworzącym flamandzki PROW na lata 2014-2020.

Nele Vanslebrouck, koordynator flamandzkiej Sieci Obszarów Wiejskich, powiedział: „Doceniamy wysiłki wszystkich osób. Połączyli oni siły, aby uczynić pierwszy krok w kierunku silnego PROW i mamy nadzieję, że będą oni nadal w ten sposób działali”. Aby dowiedzieć się więcej, przejdź na stronę: <http://www.ruraalnetwerk.be>.

Niemiecka Sieć Obszarów Wiejskich: Nowa dyskusja na temat Działań Rolno-Środowiskowych

W dniach 8-9 lutego 2012 r., w Getyndze, odbyło się spotkanie na temat przyszłości Działań Rolno-Środowiskowych w Niemczech. Wspólne spotkanie niemieckiej Sieci Obszarów Wiejskich i innych partnerów miało na celu uczynienie istniejących narzędzi bardziej efektywnymi przy jednoczesnym uwzględnieniu w szerszym zakresie wymagań odnośnie ochrony przyrody, bioróżnorodności, ochrony wody, zmiany klimatu i rolnictwa zrównoważonego.

Wśród 130 uczestników znaleźli się przedstawiciele wszystkich landów, jak również Ministerstwa Żywności, Rolnictwa i Ochrony Konsumenta. Spotkanie koncentrowało się na propozycjach reformy WPR, wynikach przeglądu średniookresowego i opiniach unijnych audytorów oraz niemieckiej administracji, jak również na tzw. nowych wyzwaniach. Poruszone zostały jednak również kwestie praktyczne, takie jak doradztwo rolnicze, planowanie Działań Rolno-Środowiskowych na poziomie gospodarstw oraz specjalne narzędzia dla łąk i pól uprawnych. Zaprezentowano również 15 plakatów przedstawiających dowody naukowe i empiryczne. Aby dowiedzieć się więcej, przejdź na stronę: <http://www.netzwerk-laendlicher-raum.de/aum>.

Laurence Lamb prowadzi uczestników po studiu nagrań, Szkocja.

Szkocka Sieć Obszarów Wiejskich: **Seria wizyt rozpoczęła się od projektu dla młodzieży**

W dniach 7-8 lutego 2012 r. szkocka Sieć Obszarów Wiejskich zorganizowała wizytę studyjną, aby zapoznać się z wielokrotnie nagradzonym projektem społecznym. Była ona częścią zaplanowanej na ten rok serii wizyt w całej Szkocji.

W wydarzeniu udział wzięło 11 uczestników. Wspierany w ramach LEADER projekt, zatytułowany „Yipworld.com” z Ayrshire w południowo-zachodniej Szkocji, oferuje młodym ludziom liczne szkolenia, aktywne zajęcia zewnętrzne i wewnętrzne, miejsca dla wolontariuszy, wsparcie kariery i zatrudnienia oraz wiele innych. Dzięki mobilnej jednostce, możliwe jest również wsparcie na odległość w postaci informacji i porad dla około 3000 młodych ludzi każdego roku.

Wizyta ta była również częścią serii wydarzeń zatytułowanych „Młodzi, utalentowani i ze wsi” – wspólnej inicjatywy podjętej z Carnegie UK Trust, której punktem kulminacyjnym była duża konferencja odbywająca się w czerwcu 2012 r. Aby dowiedzieć się więcej, przejdź na stronę: <http://www.ruralgateway.org.uk> lub <http://www.yipworld.org>.

Wizyta ta była również częścią serii wydarzeń zatytułowanych „Młodzi, utalentowani i ze wsi” – wspólnej inicjatywy podjętej z Carnegie UK Trust, której punktem kulminacyjnym była duża konferencja odbywająca się w czerwcu 2012 r. Aby dowiedzieć się więcej, przejdź na stronę: <http://www.ruralgateway.org.uk> lub <http://www.yipworld.org>.

Wizyta ta była również częścią serii wydarzeń zatytułowanych „Młodzi, utalentowani i ze wsi” – wspólnej inicjatywy podjętej z Carnegie UK Trust, której punktem kulminacyjnym była duża konferencja odbywająca się w czerwcu 2012 r. Aby dowiedzieć się więcej, przejdź na stronę: <http://www.ruralgateway.org.uk> lub <http://www.yipworld.org>.

Walijska Sieć Obszarów Wiejskich: **Spotkanie promujące dobre praktyki z zakresu turystyki kulinarnej**

W dniu 8 marca 2012 r. odbyło się spotkanie, którego celem była wymiana dobrych praktyk z zakresu „turystyki kulinarnej” w Walii. Wydarzenie to zostało zorganizowane przez walijską Sieć Obszarów Wiejskich we współpracy z „Mid Wales Local Food Talks” i obejmowało prezentacje na temat akredytacji, rozwijających się klastrów żywnościowych i zrównoważonego przemysłu żywnościowego. Do prelegentów należeli Alun Davies, wiceminister rolnictwa, żywności, rybołówstwa i programów unijnych oraz Peter Birnie, który pracował z organizacjami, takimi jak „Visit England” i „Alastair Sawday Guides”. Wypowiadając się na temat wydarzenia, Alun Davies powiedział delegatom, że „Silniejsza walijska kultura jedzenia, prowadząca do stałego popytu na żywność wysokiej jakości, jest jedną z najważniejszych atrakcji dla turystów odwiedzających Walię. Kiedy ktoś myśli o wakacjach we Francji lub Włoszech, obietnica świetnego jedzenia jest ogromną atrakcją. Chcę, żeby turyści z Wielkiej Brytanii i poza nią myśleli to samo o Walii.”

Aby dowiedzieć się więcej, przejdź na stronę internetową walijskiego rządu: <http://wales.gov.uk> lub kliknij [tutaj](#).

Austriacka Sieć Obszarów Wiejskich: **Próby poprawy zaangażowania na obszarach chronionych**

W dniu 23 lutego 2012 r., w Klagenfurt, odbyło się spotkanie, którego celem była poprawa zaangażowania interesariuszy w zakresie gospodarowania obszarami chronionymi w Austrii. Około 80 uczestników, w tym kierowników obszarów chronionych i przedstawicieli lokalnych grup interesów, spotkało się, aby dyskutować na temat sposobów radzenia sobie z konfliktami, które mogą pojawiać się na obszarach chronionych pomiędzy podmiotami z różnych sektorów, takich jak rolnictwo, leśnictwo, budowa dróg czy ochrona przyrody.

Austriacka KSOW, „Netzwerk-Land”, razem z Uniwersytetem w Klagenfurt, zorganizowała warsztaty na temat dobrych praktyk na obszarach chronionych, aby promować wzajemne zrozumienie pomiędzy wszystkimi interesariuszami. Uczestnicy usłyszeli o działaniach podejmowanych w związku z „Natura 2000” w Styrii, Karyntii i Parku Krajobrazowym Hochgebirgs w regionie Zillertal w Alpach. Pracowali również w małych grupach, dzięki czemu mogli odnieść się do wyzwań z ich regionów.

Hemma Burger-Scheidlin, koordynator konferencji z austriackiej Sieci Obszarów Wiejskich, powiedziała: „Organizując co roku konferencję poświęconą obszarom chronionym, możemy rozpocząć proces stałej dyskusji”. Aby dowiedzieć się więcej, odwiedź stronę internetową austriackiej KSOW: <http://www.netzwerk-land.at> lub kliknij [tutaj](#).

Alun Davies, wiceminister rolnictwa, żywności, rybołówstwa i programów unijnych walijskiego rządu podczas otwarcia spotkania.

Austriackie warsztaty nt. procesów partycypacyjnych na obszarach chronionych.

Kolej na historii z sieci!

W tej części magazynu prezentujemy kilka wybranych artykułów na temat interesujących Państwa zagadnień – pochodzą one z innych publikacji lub zostały napisane specjalnie dla naszego magazynu.

A więc teraz kolej na Państwa historie – Włochy, Niemcy i Irlandia Północna!

Centrum agroturystyczne projektu „Dąb pamięci”.

Nagrody ESEMPI za rozwój obszarów wiejskich – praktyczny przewodnik

Nagrody ESEMPI postrzegane są we Włoszech jako instrument informowania o przykładach dobrych praktyk w rozwoju obszarów wiejskich. W niniejszym artykule, napisanym specjalnie dla Magazynu ENRD, Milena Verrascina z grupy zadaniowej ds. dobrych praktyk i innowacji włoskiej KSOW, prowadzi nas przez proces tworzenia niezwykle udanej kampanii.

Analiza i katalogowanie dobrych praktyk stało się już dosyć rozpowszechnione w ramach działań finansowanych ze środków publicznych. W ostatnich latach, czy to w wyniku coraz większego zainteresowania tym sektorem, czy też poprzez rosnącą świadomość o potrzebie odpowiedzialności, analiza takich działań oraz projektów finansowanych w ramach polityk rozwoju obszarów wiejskich stała się bardziej oczywista.

Plan pracy włoskiej Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (KSOW) zawiera działania poświęcone właśnie temu – analizie, katalogowaniu i przekazywaniu dobrych praktyk. Oznacza to identyfikację właściwych narzędzi wspierania analizy i rozpowszechniania działań, łącznie z wykorzystywaniem odpowiednich tradycyjnych narzędzi informacji takich jak magazyny, biuletyny informacyjne, raporty i publikacje tematyczne; monitorowaniem i rozwijaniem baz danych projektów; organizacją konferencji i warsztatów oraz wizytami studyjnymi wspierającymi wymianę i porównywanie doświadczeń. Działania takie wymagają wydajnych strategii i narzędzi komunikacji, dających możliwość

dotarcia do różnych grup docelowych. Dobre praktyki są ciekawe same w sobie, ale ich wartość wzrasta, jeśli wiedzą o nich także inni, otrzymując w ten sposób inspirację do naśladowania. Pociąga to za sobą konieczność planowania działań połączonych i wdrażanie ich z użyciem standardowych oraz bardziej innowacyjnych narzędzi komunikacji. Gale wręczenia nagród są jednym z takich narzędzi.

Nagrody stanowią (bezpośrednio lub pośrednio) bodziec do ulepszenia lub kontynuacji wyróżnionych projektów. Pomysłowi konkursu ESEMPI na wybitną pracę na rzecz rozwoju z wykorzystaniem innowacyjnych metod i praktyk – oraz związanymi z nim nagrodami – przyświecał właśnie cel zaprezentowania i nadania rezonansu projektom na rzecz rozwoju wiejskiego finansowanym ze środków publicznych. Konkurs ESEMPI wystartował w czerwcu 2011 roku, a obecnie trwają przygotowania do drugiej gali wręczenia nagród, za rok 2012.

Francesca Lenzi i Graziella Romito podczas gali wręczenia nagród.

Nagrody ESEMPI

Okresowi przed ogłoszeniem konkursu towarzyszyły prace nad projektem strategii Europa 2020, co zaowocowało żywymi debatami na temat możliwego wkładu rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich na jej rzecz. Dlatego też przyznawanie nagród sprzężone zostało z działaniami związanymi ze strategią Europa 2020, ukazującymi potencjał rozwoju obszarów wiejskich do osiągnięcia wzrostu inteligentnego, zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu. W celu podkreślenia wagi podejścia LEADER we wdrażaniu działań rozwoju na obszarach wiejskich, niektóre kategorie nagród utworzone zostały z myślą o projektach finansowanych w ramach tej właśnie metody.

Aby zapewnić szerokie rozpowszechnianie informacji propagujących nagrody, utworzono ekspercką grupę roboczą. Grupa ta składała się z interesariuszy KSOW, łącznie z kluczowymi przedstawicielami rozwoju obszarów wiejskich oraz osobami bardziej bezpośrednio związanymi z polityką dotyczącą wsi. Grupa zaprosiła wszystkich członków okrągłego stołu do informowania koordynatorów danych projektów o nagrodach lub bezpośredniej nominacji konkretnych projektów.

Przyznawane nagrody obejmują również stypendia w wysokości 16 000 EUR, dzięki którym młodzi absolwenci mogą odbyć roczny staż w zwycięskich projektach.

Wyłoniono siedem wyróżniających się projektów, które otrzymały nagrody w następujących kategoriach: „Zrównoważony wzrost”, „Wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu”, „Inteligentny wzrost”, „Zrównoważony wzrost według podejścia LEADER”, „Wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu według podejścia LEADER”, „Inteligentny wzrost według podejścia LEADER” oraz w kategorii „Szczególna innowacja”, w której nagrodę jury eksperckie przyznało innowacyjnemu projektowi łączącemu wszystkie trzy powyższe elementy wzrostu.

Przebieg konkursu

Faza zgłoszeń – mająca na celu identyfikację wybitnych projektów – została upubliczniona przez kanały informacyjne sieci: na głównych stronach internetowych zajmujących się rozwojem obszarów wiejskich, poprzez listę mailingową sieci oraz działania informacyjne regionalnych Punktów Kontaktowych KSOW.

Kandydatury zgłaszane były przy użyciu formularza online, w którym kandydaci musieli podać informacje na temat głównych cech swojego projektu, łącznie z jego jakościową oceną. Użyto zatem systemu, w którym kandydaci zgłaszali własne projekty na podstawie samooceny. Zgłoszenia zostały następnie zatwierdzone przez grupę roboczą, która – po sprawdzeniu, czy projekty spełniają minimalne kryteria uczestnictwa

– umieściła zakwalifikowane projekty w bazie danych online.

Zaproszenie do składania zgłoszeń skierowane było do kluczowych jednostek publicznych i prywatnych (przedsiębiorcy lokalni, konsorcja, instytucje lokalne, organizacje pozarządowe) odpowiedzialnych za inicjatywy i projekty finansowane w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) 2007-13 lub z innych źródeł. Reprezentowano pogląd, że otwarcie konkursu na projekty finansowane także z innych źródeł niż EFRROW, w tym na projekty finansowane ze źródeł własnych, poszerzy grono potencjalnych kandydatów i zapewni dodatkową inspirację w kwestii pomocy obszarom wiejskim w korzystaniu z funduszy prywatnych czy innych mechanizmów wsparcia.

Do upływu terminu składania zgłoszeń otrzymaliśmy ponad 100 kandydatur. Po ewaluacji zaproponowanych projektów jurorzy – specjaliści z dziedzin od kwestii środowiskowych po marketing regionalny, od ewaluacji po kwestie społeczne – przedstawili swój werdykt, wyłaniając projekty najbardziej odpowiadające kryteriom i podzielone na poszczególne kategorie. Kryteria oceny, a tym samym ramy ewaluacji, skupiały się na trzech aspektach: zdolność projektu do osiągnięcia celów rozwojowych obszarów wiejskich (tj. jego efektywność), zrównoważony charakter projektu pod kątem aspektów gospodarczych, społecznych i środowiskowych, a także możliwość transferu przeprowadzonych działań lub osiągniętych wyników.

Żywność uprawiana zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju – część projektu „Dąb pamięci”.

Ostateczne głosowanie, z udziałem ponad 100 interesariuszy sieci, odbyło się 19 października 2011 r. Każdy zwycięzca dostał do dyspozycji kilka minut na przedstawienie projektu osobiście, mogąc tym samym zdobyć uwagę publiczności na poziomie emocjonalnym i unaocznić wpływ, jaki działania wspomagające mogą mieć na decyzje terytorialne i biznesowe.

Zgodnie z planem nagrody dla zwycięskich projektów miały formę stypendiów na pobyty studyjne młodych absolwentów, którzy będą mieli okazję przeprowadzić badania terenowe, skorzystają ze szkoleń na temat rozwoju obszarów wiejskich oraz będą mogli wesprzeć dalszy rozwój zwycięskich projektów. Jeśli chodzi o same projekty, to poprzez szkolenie absolwentów z perspektywą zaproponowania im przyszłego zatrudnienia, zwycięzcy będą mogli uzyskać dodatkowe profesjonalne wsparcie w osiąganiu swych celów rozwojowych. Wybór nagrody w postaci stypendium na pobyt studyjny spełnia założenia KSOW, aby wspierać zbliżanie młodych ludzi i całego społeczeństwa obywatelskiego oraz środowiska wiejskiego.

Rozważania końcowe

Do szczególnie innowacyjnych cech nagród ESEMPI należy podejście oparte na tzw. procesie oddolnym, rozpoczynającym się od proponowania kandydatur własnych projektów przed aktywnym zaangażowaniem grupy eksperckiej KSOW. Umożliwia to szerokie rozpowszechnianie informacji o wybitnych projektach – niezależnie od wyniku konkursu – wśród głównych aktorów polityki na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Inny szczególnie ciekawy aspekt związany jest z samymi nagrodami, umożliwiającymi szkolenie absolwentów oraz

wsparcie kontynuacji rozwoju zwycięskich projektów (w wielu przypadkach to właśnie zasoby ludzkie, a nie finansowe, potrzebne są do dalszej pracy nad projektem). Dlatego też mamy do czynienia z podwójną korzyścią dla zwycięzców, a poprzez możliwość odbycia rocznego stażu w nagrodzonych projektach także dla młodych absolwentów. Duże zainteresowanie stypendiami z ich strony potwierdza sukces przyjętego podejścia.

I w końcu, biorąc pod uwagę wybór projektów spełniających kryteria konkursu, warto zaznaczyć, że nie ograniczał się on wyłącznie do projektów finansowanych w ramach EFRROW. Powodem tego był fakt, że o ile jak najbardziej należy pokazywać wpływ EFRROW na rozwój obszarów wiejskich, o tyle należy również pamiętać, że zarówno naukowcy, jak i KSOW interesują się gospodarką obszarów wiejskich jako całością, a tym samym każdym projektem o wybitnej działalności. Wszystkie takie projekty pomagają nam zrozumieć prawdziwe potrzeby obszarów wiejskich oraz jak najlepiej inicjować i wspierać procesy rozwojowe, dotyczące zarówno biznesu, kwestii społecznych czy gruntów rolnych. Ciekawa jest statystyka na temat źródeł finansowania projektów uczestniczących w konkursie. Większość z nich otrzymała wsparcie z UE w ramach funduszu EFRROW oraz Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej, jak również z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego, ale znaczna liczba projektów (19%) finansowana była ze środków własnych. Świadczy to o wysokim dynamizmie wśród inicjatyw zgłoszonych do konkursu, ale także obszaru wiejskiego jako całości, nawet w sytuacji, gdy publiczne środki wsparcia nie są dostępne.

Więcej informacji o konkursie znaleźć można na stronie "Buone Pratiche e Innovazioni"
<http://www.reterurale.it>.

Zwycięzcy nagród ogólnych:

- **Szczególna innowacja:** Nagrodę przyznano projektowi „Ogrody etyczne” (Orti E.T.I.C.I.), który w ramach włączenia społecznego pomaga tzw. grupom podwyższonego ryzyka, kierując do pracy w lokalnych przedsiębiorstwach rolniczych i ogrodniczych;
- **Wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu:** Nagrodę przyznano spółdzielni pracy „Le Ali” za odnowienie starożytnej willi, położonej na wzgórzach wokół Bolonii. Willa ta jest obecnie atrakcją turystyczną, dającą mieszkańcom miasta m.in. możliwość „rozsmakowania się” we wsi.
- **Zrównoważony wzrost:** Nagrodę przyznano projektowi „Dąb pamięci” – centrum agroturystycznemu promującemu zrównoważony rozwój i ochronę środowiska.
- **Inteligentny wzrost:** Nagrodę przyznano projektowi „Vastedda della Valle del Belice”, który wszystkim producentom sera Vastedda (ChNP) umożliwi korzystanie z zakładu koagulacji mleka, tym samym podnosząc wartość lokalnego sera.

Zwycięzcy nagród LEADER:

- **Zrównoważony wzrost wg LEADER:** Nagrodę przyznano projektowi realizowanemu przez Lokalną Grupę Działania Mongioie, którego celem jest, aby wszystkie 44 samorządy lokalne w górskim regionie Piemontu przystąpiły do Wspólnotowego Systemu Ekozarządzania i Audytu (EMAS);
- **Inteligentny wzrost wg LEADER:** Nagrodę przyznano projektowi „Szkoła, praca i przyszłość”, którego celem jest wzmocnienie poczucia tożsamości lokalnej oraz lokalnego dziedzictwa poprzez zapewnienie studentom szkoleń i stażu pracy w zakresie projektów lokalnych, tworzących większość lokalnych zasobów;
- **Wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu wg LEADER:** Nagrodę przyznano projektowi „Rozwój turystyki Castagneto” realizowanemu przez Lokalną Grupę Działania Antico Frignano e Appennino Reggiano. Celem projektu jest zmobilizowanie ludności lokalnej do zaangażowania się w rozwój regionu jako miejsca atrakcyjnego turystycznie.

© Milena Verrascina

Pracownicy zatrudnieni w projekcie włączającym społecznie „Orti E.T.I.C.I.” – zwycięzcy nagrody w kategorii „Szczególna innowacja”.

Ręcznie wykonany dom z bali słomianych w wiosce ekologicznej „Sieben Linden”.

Artykuł zaczerpnięty z rubryki „In Focus” publikacji LandInForm nr 4/2011, publikowanej przez niemiecką KSOW, opisuje, w jaki sposób społeczności zainteresowane alternatywnymi stylami życia, takimi jak alternatywne systemy ekologiczne i życie we wspólnocie, stanowią przeciwwagę do zjawiska migracji z obszarów wiejskich. Artykuł autorstwa Iris Kunze.

Lokalne społeczności w Niemczech polepszają infrastrukturę i klimat społeczny

Migracja ze wsi do miasta trwa. Jednak zauważyć można również ruch w przeciwnym kierunku. I nie chodzi tu tylko o swoistych oszczędności i miłośników natury, lecz także o ludzi zainteresowanych alternatywnymi sposobami życia, którzy wieś postrzegają jako miejsce realizacji swojego potencjału. Stojącą za tym siłą napędową jest między innymi chęć życia we wspólnocie.

W społeczeństwach zachodnich istnieją dwa przeciwne zjawiska. Z jednej strony ludzie (szczególnie tzw. single) szukający spełnienia

w technologicznie zaawansowanym, gęsto zaludnionym życiu w wielkim mieście. A z drugiej strony – od kiedy znaczenia nabrał Ruch Zielonych – osoby, włączając wykształconą klasę średnią, które coraz bardziej zbliżyły się do stylów życia łączących życie we wspólnocie z samorealizacją. Wieś staje się ku temu coraz bardziej atrakcyjnym miejscem. Odzwierciedleniem tego zjawiska jest między innymi rosnąca liczba alternatywnych społeczności zakładanych przede wszystkim na terenach wiejskich wschodniej części Niemiec – dzięki korzystnym cenom za grunty i nieruchomości. Jaką formę przybierają te społeczności i czy można traktować je jako jednorodną grupę?

Ponad 200 społeczności w Niemczech

Internetowy spis Eurotopia (<http://www.eurotopia.de>) zawiera obecnie około 200 alternatywnych i różniących się przyswiecającymi im celami społeczności w Niemczech. Społeczności te zajmują się ekologią, kulturą, sprawami społecznymi i szkoleniami, podejmując działania w tych dziedzinach, a przy tym często związane są one z rolnictwem. Ich wspólną cechą jest styl życia nakierowany na wspólnotę wykraczającą poza granice rodziny. Wiele społeczności jest ze sobą powiązanych i stworzyło sieci w celu wymiany doświadczeń. Jedną z nich jest na przykład Globalna Sieć Wiosek Ekologicznych (<http://gen.ecovillage.org>), która liczy ok. 15 000 członków, zorganizowanych także na poziomie regionalnym. Podczas czterotygodniowych kursów prowadzonych w ramach programu szkoleniowego „Edukacja na rzecz modelu wioski ekologicznej” zainteresowani mogą nauczyć się, jak uczynić wioski ekologiczne miejscami wydajnymi i sprawiedliwymi lub jak utrzymywać dobre stosunki sąsiedzkie i silnego ducha wspólnoty (<http://www.gaiaeducation.org>). Przykłady dobrych praktyk w tym zakresie obejmują zasady podejmowania decyzji oraz wspólnego korzystania z maszyn, pojazdów, pomieszczeń i ziemi. Dowodem na to, jak nieodzowne są takie umiejętności jest fakt, iż zaledwie ok. 10% zakładanych społeczności jest w stanie przetrwać pierwsze pięć lat.

Praca na rzecz przyszłości w Klein Jasedow

W roku 1997 w miejscowości Klein Jasedow w kraju związkowym Meklemburgia-Pomorze Przednie społeczność początkowo założona w Bawarii otworzyła agencję produkcji medialnej, wydawnictwo oraz obiekt koncertowo-seminaryjny. Przy wsparciu finansowym z sektora prywatnego zakupiono trzy rozpadające się domy mieszkalne, były ośrodek kultury, trzy budynki gospodarcze starego dworu oraz ziemię pod zabudowę i uprawę. Z czasem społeczność rozpoczęła także inicjatywy społeczne, takie jak „Europejska Akademia Uzdrowiającej Sztuki”, która utworzyła sieć regionalną na rzecz przyszłości „Zukunftswerk Klein Jasedow” (<http://www.zukunftswerk-kleinjasedow.de>). Dziś społeczność może poszczycić się niesamowitą różnorodnością projektów zarówno komercyjnych, jak i społecznych. Jednym z przykładów jest „Sona”, projekt wytwarzania gongów, który obecnie znajduje się w fazie założycielskiej i którego celem jest wytwarzanie instrumentów muzycznych używanych w terapii dźwiękiem. Spółka medialna Oya wydaje „Oya – myśl inaczej, żyj inaczej”, dwumiesięcznik na tematy związane z kulturą i kreatywnością. Założono także „Kräutergarten Pommerland” (pomorski ogród ziołowy) i od 2011 roku produkuje herbaty, używając przede wszystkim ziół z własnej organicznej uprawy. Dodatkowo społeczność posiada studio nagrań, projekty muzyczne oraz żagłówki do wynajęcia. Zaś w

ramach międzypokoleniowego projektu „Maxwiesenhau” pod jednym dachem mieszkają osoby młode i starsze. W planie jest jeszcze dużo innych działań, łącznie z pensjonatem i restauracją. Poza tworzeniem nowych miejsc pracy oraz wciąż poszerzającym się spektrum usług, zakładane organizacje użyteczności publicznej przyczyniają się do rewitalizacji regionu poprzez zapewnienie miejsc kultury i spotkań oraz przyciągając turystów.

Ostatni wspólny projekt nosi nazwę „Elektrownia Mieszkańców Zakątko Lassan” i jest to spółdzielnia z długofalowym celem przekształcenia regionu w region bioenergetyczny.

Organiczna uprawa warzyw w wiosce.

Życie w ogrodzie Steyerberg

Począwszy od roku 1984 „Steyerberg Lebensgarten” (ogród życia), nad jeziorem Steinhuder, w Dolnej Saksonii, przekształcił stojący już długo niezagospodarowany teren po byłym nazistowskim obozie pracy przymusowej w osadę ekologiczną (<http://www.lebensgarten.de>). Społeczność wzmocniła także infrastrukturę wiejską, otwierając biuro architektoniczne, studio fotografii i gabinety lekarskie. Obecnie planowana jest także budowa niezależnej szkoły. Podczas gdy centrum seminaryjne przyciąga gości spoza regionu, na imprezy kulturalne i festyny przybywa przede wszystkim ludność lokalna. Przedsięwzięcia budowlane, odbywające się regularnie kursy gotowania czy zbieranie ziół są nie tylko okazją do dzielenia się doświadczeniami, ale także do zawiązywania przyjaźni i kontaktów biznesowych pomiędzy ludnością lokalną i nowoprzybyłymi.

W ten sposób „Ogród życia” stał się lokalnym miejscem spotkań.

Ogródnictwo według zasad permakultury i eko-odnowy w wiosce ekologicznej „Steyerberg Garden”.

© Iris Kunze

Ogrodnictwo według zasad permakultury i eko-odnowy w wiosce ekologicznej Steyerberg Garden.

Korzyści ekonomiczne i społeczne

Podczas gdy ludność wiejska pracuje w rolnictwie, a poprzez odpływ młodego pokolenia ze wsi jej średnia wieku ciągle rośnie, nowe społeczności zapewniają wsi napływ nowych, dobrze wykwalifikowanych osób. Wykorzystując możliwości płynące z Internetu, społeczności te tworzą na obszarach wiejskich niezależne i globalnie połączone przedsiębiorstwa usługowe i nowe możliwości zatrudnienia dla regionu. Tym samym mają, finansowo co prawda niewielki, ale pod każdym innym względem istotny wkład w rewitalizację regionalnych sieci gospodarczych.

Oprócz konkretnych miejsc pracy i polepszenia infrastruktury społeczności te oznaczają także inne korzyści i wsparcie. Pomoc sąsiedzka, organizowanie spotkań dla młodzieży czy też integracja osób starszych tworzą atmosferę zaufania i otwartości z dala od myślenia komercyjnego. W ten sposób społeczności te często poprawiają klimat społeczny obszarów wiejskich, które w przeciwnym wypadku mogą zamienić się w sypialnie dla pracujących w mieście.

Pokonywanie uprzedzeń przez otwartość

A właściwie jak takie projekty odbierane są przez rdzennych mieszkańców wsi? Badania oparte na wywiadach i obserwacjach uczestniczących (Kunze 2009, zob. poniżej), zbierane na przestrzeni lat, pozwalają na wysunięcie następującego wniosku: początkowo społeczności, które z reguły nie dzielą tradycyjnych wartości i stylu życia danej wsi, konfrontowane są z irytacją i sceptycyzmem ludności lokalnej, jednak w większości przypadków brak zaufania i uprzedzenia zostają przezwyciężone dzięki otwartości po stronie społeczności oraz chęci do wspólnej pracy dla dobra lokalnej gospodarki. I to właśnie różnice między ludnością lokalną i nowoprzybyłymi prowadzą do owocnej wymiany pomysłów i ożywienia życia wsi.

Dalsze informacje dostępne są w magazynie KSOW LandInForm pod adresem:

<http://www.netzwerk-laendlicher-raum.de>

Więcej informacji na temat opisanego badania na stronie:

<http://www.uni-muenster.de/de/>

Lektura pogłębiająca

Kunze, Iris (2009): *Soziale Innovationen für eine zukunftsfähige Lebensweise. Gemeinschaften und Ökodörfer als experimentierende Lernfelder für sozial-ökologische Nachhaltigkeit* [Innowacja społeczna dla przyszłościowej formy życia. Społeczności alternatywne i wioski ekologiczne jako eksperymentalne pola nauki dla zrównoważonego rozwoju społeczno-ekologicznego]. Ecotransfer-Verlag, Münster.

© Iris Kunze

Ogrodnictwo według zasad permakultury i eko-odnowy w wiosce ekologicznej Steyerberg Garden.

© Philip Wallace w imieniu Klubu Ballynure and District Friendship

Wiejski festyn ogrodowy w Ballynure, hrabstwo Antrim.

„Jak sprawdzić przyszłościowość wioski? – przewodnik po zrównoważonym życiu lokalnym” opracowany został przez północnoirlandzką Sieć Obszarów Wiejskich na podstawie pracy tematycznej grupy roboczej ds. odnowy i rozwoju wsi. W artykule obok Aileen Donnelly podsumowuje wyniki.

Jak sprawdzić przyszłościowość wioski? – przewodnik po zrównoważonym życiu lokalnym

W wyniku przydzielenia funduszy w ramach programu „Odnowa i rozwój wsi” w Irlandii Północnej utworzona została tematyczna grupa robocza skupiająca się na tym zagadnieniu. Złożyły się na nią roczne zaangażowanie grupy składającej się ze wszystkich siedmiu lokalnych grup działania (LGD) i wizyty studyjne w sześciu wsiach w celu wymiany doświadczeń. Streszczenie końcowego raportu grupy zawarte jest w publikacji pt. „Jak sprawdzić przyszłościowość wioski? – przewodnik po zrównoważonym życiu lokalnym”.

Jeszcze nigdy nie było korzystniejszego momentu, aby na nowo zastanowić się nad rolą i potencjałem obszarów wiejskich i ich otoczenia. Obecna recesja gospodarcza odbiła się na cenach żywności i energii oraz na kosztach mieszkaniowych, co dla wielu osób oznacza poważne

trudności. Zmiany klimatyczne i presja związana z zasobami oznaczają, że niskie ceny wielu podstawowych dóbr prawdopodobnie należą już do przeszłości, co z kolei pociągnie za sobą konieczność poważnych zmian w stylu życia.

Ożywianie obszarów wiejskich i ich otoczenia poprzez poprawę warunków gospodarczych i jakości życia to jedno z podstawowych założeń przyjętych w ramach realizowanego obecnie północnoirlandzkiego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007-2013. Irlandia Północna zajmuje powierzchnię ok. 1,4 mln hektarów, a jej populacja wynosi 1,7mln (co stanowi ok. 2,5% całkowitej populacji Wielkiej Brytanii). Podczas gdy blisko jedna trzecia ludności mieszka na terenie obszaru metropolitalnego Belfastu, większość pozostałej ludności żyje w małych miasteczkach, wioskach i na bardziej odległych obszarach wiejskich.

© Rada ds. Rozwoju Obszarów Wiejskich (RDC)

Cushendall, hrabstwo Antrim

Według północnoirlandzkiego PROW jedną z mocnych stron wsi w Irlandii Północnej jest „umiejętność i chęć mieszkańców wsi do angażowania się w podejmowanie decyzji na temat własnej przyszłości poprzez liczne i różnorodne partnerstwa społeczności wiejskich”. Na tej podstawie jedno z głównych przybranych podejść w kwestii rozwoju obszarów wiejskich w Irlandii Północnej podkreśla, że „społeczności, które najbardziej doświadczają problemów lub też dostrzegają szanse rozwojowe powinny być włączane na etapie planowania i realizowania projektów i programów mających na celu zwalczanie takich właśnie problemów i poprawę jakości życia swoich społeczności”.

Zalecono zintegrowane podejście na poziomie wsi, aby pomóc wsiom i otaczającym obszarom w uświadomieniu sobie potencjału ich zasobów gospodarczych, społecznych, kulturowych oraz środowiskowych. Północnoirlandzki PROW opowiada się za inwestowaniem w strukturę społeczną i gospodarczą wsi poprzez plany zintegrowane. Wśród szczególnych środków w ramach Osi 3 Programu znajduje się wsparcie – poprzez działania – promujące zrównoważoną odnowę i rozwój wsi oraz wzmacniające poczucie wspólnej własności, spójności i włączenia społecznego.

Działania w ramach „Odnowy i rozwoju wsi” skupiają się na wspieraniu aktywności i rozwijaniu zasobów, umożliwiając mieszkańcom wsi i otaczających terenów stworzenie wizji ich regionu. Dzięki temu potencjał gospodarczy, społeczny, kulturowy oraz środowiskowy danego obszaru osiągnąć jest poprzez wspieranie działań własnych realizowanych przez społeczność lokalną. Zapewnia to również opracowanie zintegrowanego planu działań, który definiuje rolę wsi i tym samym rozwija potencjał obszaru wiejskiego.

Główny cel zintegrowanego planu wsi to „sprawdzenie przyszłościowości” i

zabezpieczenie możliwości kontynuowania życia ludzi na obszarach wiejskich. Publikacja „Jak sprawdzić przyszłościowość wioski?” zawiera rozdziały na tematy takie jak ziemia, energia, mieszkanie i planowanie osadnictwa, aktywność gospodarcza na poziomie lokalnym oraz wspólne wysiłki społeczności. Poddaje pomysły na opracowanie planu wsi, będącego uzupełnieniem ogólnego rozwoju obszarów wiejskich w danym regionie oraz szeroko rozumianym otoczeniu.

Trzy przekrojowe tematy w publikacji to energia, współpraca i kreatywne myślenie.

Temat energii odnosi się do kwestii, jak zmotywować ludzi do myślenia w kategoriach efektywności energetycznej.

Koszty energii wpływają na dostępność niemalże wszystkiego, co kupujemy – od żywności po paliwo, od materiałów budowlanych po lekarstwa – a zatem swoisty „audyt energetyczny” stanowi dobry początek tego, jak planowanie wsi może przyczynić się do redukcji kosztów. W publikacji zawarte są sugestie na temat przeprowadzenia takiego audytu. Istnieją dowody na to, że najbardziej skutecznym sposobem redukcji kosztów energii i wydatków w gospodarstwach domowych oraz przeciwdziałania zmianom klimatycznym, jest praca na poziomie społeczności. A jeśli zaś chodzi o współpracę, to niewątpliwie więcej osiągnąć mogą społeczności niż działające osobno pojedyncze gospodarstwa. W obręb trzeciego tematu, tj. kreatywnego myślenia, wchodzi wysiłki inspirujące twórcze pomysły, co do których publikacja również zawiera kilka sugestii.

Dostępnych jest wiele różnych narzędzi i podejść, które pomocne są w przeprowadzeniu swojego bilansu rozwoju wsi

i zdecydowaniu o kontynuacji dotychczasowych działań lub wprowadzeniu zmian – a także o metodach ich przeprowadzenia. Kilka głównych rezultatów pomyślnego rozwoju wsi da się określić następująco:

- **Jakość życia:** rozwój wioski, w której pojedyncze osoby i rodziny mogą wieść zdrowe, satysfakcjonujące życie bez niepotrzebnego stresu i napięcia;
- **Poczucie miejsca:** rozwój wsi mający swój charakter, poczucie historii oraz przyjmujący krajobraz i okolicę;
- **Miejsce życia i pracy:** wieś, która daje możliwość pracy niedaleko miejsca zamieszkania – poprzez wykorzystywanie lokalnych szans i tworzenie zrównoważonych miejsc pracy;
- **Schronienie:** wieś, która zapewnia więcej niezależności od hoss i załamań na globalnych rynkach oraz politycznej niestabilności poprzez np. większą samowystarczalność w dziedzinie energii i produkcji żywności, a także oczywiście poprzez bycie miejscem ceniącym i wykorzystującym kompetencje lokalne.

Te decydujące czynniki mają jedną wspólną cechę – przekonanie, że obszary wiejskie są wartościowe i powinny być pielęgnowane. Ich istnienie należy cenić, chronić i zachowywać dla dobra przyszłych pokoleń.

Publikacja „Future Proof Your Village: A Guide to Sustainable Local Living” dostępna jest zarówno w wersji książkowej w Sieci Obszarów Wiejskich oraz do pobrania w wersji elektronicznej na stronie internetowej: <http://www.ruralnetworkni.org.uk>.

Aileen Donnelly
Północnoirlandzka Sieć Obszarów Wiejskich

© Rada ds. Rozwoju Obszarów Wiejskich (RDC)

Ahoghill, hrabstwo Antrim

© Agnese Lapina

LEADER w działaniu

Lokalne grupy działania (LGD) stanowią rodzaj partnerstwa publiczno-prywatnego, którego celem jest promocja (oddolnego) podejścia LEADER w rozwoju obszarów wiejskich w UE. W tej części magazynu prezentujemy niektóre z licznych działań i wydarzeń związanych z LGD, które ostatnio miały miejsce.

Szkocja: Motywacja dla projektu przyuczania do zawodów budowlanych

Stażyci projektu „Cairngorms Construction Skills Project”, zajmującego się przyuczaniem do zawodów budowlanych w szkockich górach Cairngorm otrzymali ostatnio wsparcie moralne poprzez wizytę Mike’a Russella, ministra szkockiego rządu ds. edukacji i kształcenia ustawicznego. Projekt, który od 2010 roku wspierany jest przez LGD LEADER Cairngorm, pomógł już 22 stażystom w zdobyciu umiejętności zawodowych z zakresu budownictwa. W ramach projektu, który koordynowany jest przez fundusz powierniczy budownictwa mieszkaniowego Highland Small Communities Housing Trust, uczestnicy spędzają trzy dni w tygodniu w szkole zawodowej, a pozostałe dwa dni w miejscu praktyki – czy to w lokalnych przedsiębiorstwach, czy w projektach dla dobra społeczności lokalnej, obejmujących np. prace naprawcze w wiejskim kościele, szpitalu czy ogrodzie szkolnym.

Kolejne wspólne przedsięwzięcie w ramach projektu to rozebranie tradycyjnej górskiej chaty drewnianej w Carrbridge, która przeniesiona zostanie do oddalonego o ok. 25 km Muzeum Ludowego Gór Północnej Szkocji w Kingussie, gdzie chata ta zostanie ponownie złożona, a tym samym ocalona dla przyszłych pokoleń.

Podróż studyjna do Skriveru Saldejums, producenta lodów „domowej roboty”, będąca częścią Międzynarodowej Konferencji Spożywczej na Łotwie.

Łotwa: Łotewskie Forum Obszarów Wiejskich gospodarzem Międzynarodowej Konferencji Spożywczej

W dniach 15-18 lutego 2012 r. na Łotwie spotkały się grupy LGD LEADER z 14 krajów, aby omawiać tematy związane z rozwojem żywności lokalnej i jej promocją.

Około 100 delegatów wzięło udział w konferencji pod hasłem „Produkt tożsamości lokalnej – zrównoważone systemy wsparcia społeczności w Europie”, skupiającej się na wielu tematach związanych z produkcją żywności lokalnej, takich jak kwestia wpływu decyzji globalnych na działania lokalne, możliwości wsparcia produkcji lokalnej żywności przez organizacje ds. rozwoju, rozwój i wprowadzanie produktów na rynek oraz potencjał projektów współpracy międzynarodowej.

Uczestnicy konferencji mieli okazję wzięcia udziału w festynie żywności regionalnej z okręgu Aizkraukle oraz w międzynarodowej prezentacji produktów lokalnych ze wszystkich krajów uczestniczących w konferencji. Przygotowywany jest raport zawierający zalecenia dla polityki na poziomie krajowym i UE, dotyczącej lokalnych produktów spożywczych. Więcej informacji na stronach: <http://www.vip.kompetences.lv> i <http://lf.partneribas.lv>.

© CNPA/Wee Epics; Clare Muckart

Stuart Dunbar, Marcus Reuttimann i Hamish Fenton, oznaczający drzewa do wycinki w ramach 2. fazy budowy nowych domów w szkockim Ardgael.

Do dalszych działań na najbliższy czas należą m.in. prace budowlane w ramach drugiej fazy inicjatywy mieszkań o przystępnych cenach w Ardgael, rozpoczynająca się wycinaniem drzew w lokalnych lasach. Więcej informacji na temat projektu: <http://www.cairngorms-leader.org>, <http://www.hscht.co.uk>.

Uczestnicy dzielnie znoszą zimno w Satakuncie.

Finlandia: Rozmowy zajmującego LGD o żywności lokalnej z partnerami zagranicznymi

W dniach 16-17 lutego 2012 r. w Finlandii odbyło się spotkanie potencjalnych partnerów międzynarodowych, podczas którego omawiano wspólne pomysły współpracy w ramach projektów związanych z lokalną żywnością. W spotkaniu, którego gospodarzami były cztery fińskie LGD, uczestniczyli delegaci z LGD ze Szwecji, Cypru, Austrii i Irlandii, którzy przybyli na spotkanie do przybrzeżnego regionu Satakunta, leżącego na południowym wschodzie Finlandii. Pierwszy dzień spotkania obejmował prezentacje regionów poszczególnych LGD oraz pomysłów na współpracę, by następnie rozpocząć konkretne rozmowy na temat możliwej współpracy. Uzupełnieniem drugiego dnia była seria wizyt w terenie u lokalnych producentów żywności oraz na lokalnych targach. Fińskie LGD już współpracują w zakresie rozwoju sieci lokalnych producentów żywności, ustanawiając lepsze powiązania między lokalnymi producentami, lokalnymi targowiskami oraz restauracjami, a także informując społeczeństwo o dostępności i spożywaniu produktów lokalnych. Trwają również prace nad rozwiązaniem problemów z łańcuchem dostaw. Współpraca międzynarodowa dałaby możliwość wymiany dobrych praktyk między poszczególnymi państwami, wypracowywania związków producentów żywności w celu rozwijania nowej współpracy oraz organizowania imprez związanych z żywnością lokalną, promujących produkty z krajów partnerskich. Więcej informacji na stronie: <http://www.karhuseutu.fi>.

Hiszpania: Konferencja „Współpraca i konkurencyjność” uczy się od LEADER

Model LEADER oraz przykłady zarówno z obecnego programu LEADER, jak i LEADER+ zostały zaprezentowane podczas trzeciego Kongresu Rozwoju Obszarów Wiejskich w Aragonii na północy Hiszpanii, który odbył się w dniach 15-17 lutego 2012 r. Kongres pod hasłem „Współpraca i konkurencyjność” był częścią 37. Międzynarodowych Targów Maszyn Rolniczych i służyć miał refleksji nad znaczeniem współpracy w podejmowaniu wyzwań globalnej gospodarki. Konferencja w sposób szczególny podjęła kwestię, w jaki sposób współpraca może przyczynić się do polepszenia konkurencyjności w rozwoju terytorialnym, łańcuchu żywnościowym i rozwoju rynku oraz dostępie do zasobów i korzystania z nich. Jednym z zaprezentowanych przykładów w ramach podejścia LEADER był projekt Marca de Calidad Territorial (studium jakości obszarów wiejskich), który pokazuje, jak region obejmujący dziewięć LGD opracował i korzysta z marki jakości dla szerokiej gamy produktów i usług. Więcej informacji na stronie: <http://www.calidadterritorial.com>.

Estonia: LEADER wspiera umiejętności projektowania stron internetowych w przedsiębiorstwach

Szesnaście estońskich przedsiębiorstw skorzystało ze szkolenia na temat projektowania stron internetowych i marketingu dzięki wsparciu z funduszu LEADER. LGD Tereny Przygraniczne na południu Estonii przyznała blisko 8 900 EUR dla Centrum Inkubacji Biznesu Rõpina, które umożliwiła udział w szkoleniach dla uczestników i wspólne osiągnięcie lepszych standardów jakości w dziedzinie projektowania stron internetowych i marketingu sprzedaży krzyżowej.

Szkolenie, podczas którego uczestnicy z pomocą profesjonalnych doradców, tworzyli własne strony internetowe, zostało przeprowadzone w okresie między marcem a listopadem 2011 r. Wszystkie stworzone witryny są online od stycznia 2012 r.

Uczestnicy byli zachwyceni szkoleniem. Jak mówi Irina Bobkova, artystka pracująca ze szkłem: „Teraz moje działania nie są widoczne wyłącznie dla klientów lokalnych, ale także dla tych międzynarodowych”. Inna uczestniczka, Aime Klaa, masażystka i terapeutka dodaje: „Jeśli nie ma cię w Internecie, nie istniejesz w świecie biznesu”. Linki do poszczególnych zrealizowanych stron dostępne są na stronie Centrum Inkubacji Biznesu Rõpina: <http://www.ariabi.ee>.

III CONGRESO NACIONAL DE DESARROLLO RURAL Cooperar para competir

Zaragoza, 15, 16 y 17 de febrero de 2012

Plakat promocyjny konferencji „Współpraca i konkurencyjność”

Irlandia: LGD zapewnia aktywne obywatelstwo poprzez program „Pewnym krokiem w trzeci wiek”

LGD w hrabstwie Clare w zachodniej części Irlandii podjęła inicjatywę mającą na celu zachęcenie osób starszych do wzięcia bardziej czynnego udziału w rozwoju obszarów wiejskich. Spółka na rzecz rozwoju lokalnego Clare Local Development Company uruchomiła w marcu 2012 r. program pod nazwą „Pewnym krokiem w trzeci wiek”. Realizowany jest on w siedmiu gminach regionu.

Każdy program ma na celu wspieranie starszych mieszkańców w odległych obszarach i przeprowadzany jest w sesjach ośmiogodniowych z maksymalną liczbą 15 uczestników w każdym z nich. Mary Farren, urzędnik odpowiedzialny za rozwój gminy, tłumaczy, że podeszły wiek negatywnie wpływa na poczucie pewności siebie, a to z kolei może obniżyć jakość życia. „Dzięki programowi możemy zajmować się sprawami związanymi ze zdrowiem fizycznym, psychicznym oraz emocjonalnym, oferując jednocześnie praktyczne rozwiązania, takie jak np. informacje o lokalnych usługach” – mówi. LGD, zachęcona sukcesem projektu, planuje stworzenie programu „Aktywne obywatelstwo dla seniorów” we współpracy z organizacją „Age and Opportunity” (Wiek i szansa) z Dublina. Więcej informacji na stronie: <http://www.cldc.ie>.

Projekt współpracy międzynarodowej w ramach LEADER ogłasza zwycięzców konkursu fotograficznego

Wybrane zdjęcia zgłoszone w ramach konkursu fotograficznego LGD o geologii dostępne są już szerokiej publiczności. LGD z Müllerthal w Luksemburgu oraz z regionu Brenz w Niemczech współpracują ze sobą od kwietnia 2011 r. w ramach szeregu inicjatyw geologicznych. Ich ostatnie przedsięwzięcie, konkurs fotograficzny pod tytułem „Królestwo kamieni”, miał na celu uchwycenie krajobrazu i charakteru geologicznego obu regionów. W regionie Brenz do konkursu wpłynęło ok. 150 fotografii, zaś w Müllerthal – 77. GALE wręczenia nagród odbyły się w obu krajach w styczniu 2012 r., a zwycięskie fotografie zostały pokazane na wystawach w obu regionach. Wybór zgłoszonych i nagrodzonych fotografii dostępny jest na stronach internetowych obu LGD. „Informacja zwrotna od uczestników konkursu była zaskakująca. Wszyscy oni potwierdzili, że dzięki konkursowi mogli lepiej zrozumieć swój region. A patrzenie przez obiektyw aparatu wyostrzyło ich wzrok na atrakcje lokalne, których wcześniej w ogóle nie dostrzegali” mówi Anette Pieter z LGD Müllerthal. Zdjęcia obejrzeć można na stronach internetowych LGD: <http://www.mu.leader.lu> i <http://www.brenzregion.de>.

João Jago, jeden ze zwycięzców w kategorii indywidualnej konkursu fotograficznego „Królestwo kamieni”.

Portugalia: Projekt PROVE uruchamia cotygodniowe koszyki produktów sezonowych

Istniejący już ciekawy projekt portugalski, zaopatrujący tygodniowo blisko 1 500 klientów w najróżniejsze owoce i warzywa sezonowe, dzięki funduszowi LEADER poszerza swój obszar działalności o Lizbonę. Projekt ten, stworzony przy wsparciu 16 LGD z całej Portugalii, odbiera produkty od ok. 100 rolników i dostarcza je do klientów poprzez 45 punktów dostawczych utworzonych na terenie całego kraju. Teraz, począwszy od lutego 2012 r., projekt PROVE Lizbona w każdy wtorek obecny będzie w Centrum Sztuk Kulinarynych w Santa Clara z koszykami lokalnych produktów i dostawą na zamówienie. Współpracując z LGD ADREPES (Associação para o Desenvolvimento Rural da Península de Setúbal), PROVE Lizbona

zaopatrywana będzie w lokalne produkty sezonowe przez młodą rolniczkę Anę Marques z miejscowości Várzea da Moita. Więcej informacji pod adresem: <http://www.adrepes.pt> lub <http://www.prove.com.pt>.

Blizsze spojrzenie na obszary wiejskie

Rozwój obszarów wiejskich w UE to temat wieloaspektowy, obejmujący szeroką gamę zagadnień, od kwestii leśnictwa po finansowanie działalności na obszarach wiejskich czy tzw. „nowe wyzwania” w postaci zmian klimatu. W tym numerze „przyjrzymy się bliżej” współpracy pomiędzy lokalnymi grupami działania (LGD) i lokalnymi grupami rybackimi (LGR).

Obszary działania LGD i LGR często się pokrywają.

© Punkt Kontaktowy ENRD

Fundusze unijne w praktyce: Współpraca pomiędzy LGD i LGR

Dwie trzecie lokalnych grup rybackich (LGR) współpracuje w sformalizowany sposób z lokalnymi grupami działania (LGD) w celu zapewnienia jak najefektywniejszej realizacji programów rozwoju kierowanych przez lokalną społeczność na ich wspólnym terytorium. Powyższe wnioski wypływają z ostatnich badań przeprowadzonych przez Europejską Sieć Obszarów Rybackich (FARNET).

Obszary rybackie i obszary wiejskie są często zbieżne i nachodzą na siebie, szczególnie w bardziej oddalonych wiejskich strefach przybrzeżnych i wokół śródlądowych jezior oraz cieków wodnych. Dlatego też współpraca w zakresie promowania bardziej zrównoważonych ścieżek rozwoju i bardziej skutecznego wykorzystania różnych funduszy unijnych, coraz częściej postrzegana jest jako wysoce efektywne podejście do rozwoju obszarów wiejskich.

Pomimo, że istnieje wola współpracy, różne uwarunkowania geograficzne i priorytety w zakresie rozwoju wykluczają stworzenie uniwersalnego modelu organizacyjnego współpracy pomiędzy LGD i LGR.

Przykładowo, z ostatnich badań FARNET wynika, że:

- W 40% badanych przypadków, LGR i LGD to te same organizacje z jedną nadrzędną strategią. W takim przypadku, kwestie dotyczące rybołówstwa objęte są osobnym „sub-partnerstwem”. Taki model występuje przede wszystkim w Finlandii, Danii, Niemczech i na Łotwie.
- W około 10% przypadków, zarówno LGR, jak i LGD występują jako „sub-partnerstwa” zarządzane przez trzecią odpowiedzialną instytucję, najczęściej lokalną organizację publiczną. Jako przykład może wskazać tutaj LGR i LGD zarządzane przez lokalne agencje rozwoju w Grecji, międzygminne instytucje we Francji lub inne podobne rozwiązania w Portugalii, Szwecji i Holandii.
- Około 12% LGR jest w pewien sposób formalnie powiązana z LGD, chociaż są one oddzielnymi i niezależnymi organizacjami. To rozwiązanie jest popularne w takich krajach, jak Finlandia i Irlandia, co wynika z faktu, że obszary podlegające LGR często pokrywają się z obszarami, na których działają LGD, ze względu na geograficzne rozproszenie społeczności rybackich.

LGD i LGR – porównanie

LGD finansowane są z programu LEADER Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), natomiast LGR z Osi 4 Europejskiego Funduszu Rybackiego (EFR). Wprowadzona w 2007 roku Oś 4 wspierająca zrównoważony rozwój obszarów rybackich, opiera się na podobnych do LEADER założeniach. Przeciętny budżet LGR i LGD jest podobny (3,2 mln euro dla LGR i 3,9 mln euro dla LGD), jednak w przypadku LGR występuje większe zróżnicowanie w wielkości budżetu (od 0,1 mln euro do 17 mln euro na grupę). Oba typy grup opierają swoje działania na zintegrowanych strategiach lokalnych, a wybór projektów dokonywany jest przez partnerstwo o wyważonym składzie interesariuszy. Jednakże charakter obszaru oddziaływania i skład partnerstwa mogą się różnić.

Z powyższych przykładów widać, że na model współpracy wpływa wiele czynników – geograficzne, z obszaru infrastruktury instytucjonalnej i celów strategicznych. Wskazać należy również na inne uwarunkowania: różne cele i założenia Europejskiego Funduszu Rybackiego (EFR) oraz LEADER; różne zasady wyznaczania granic dla obszarów objętych LGR i LGD (LGD obejmują częściej większy obszar niż LGR, które koncentrują się wzdłuż linii brzegowej); a także różny zakres kluczowych interesariuszy dla każdego z programów (utworzenie komitetu ds. wyboru projektów mogłoby w tej kwestii być pomocne).

Jest jednak oczywiste, że współpraca w ramach poszczególnych inicjatyw i ich wzajemna komplementarność, będą w przyszłości odgrywać coraz większą rolę. W świetle wyzwań, takich jak konieczność dostosowania do zmian klimatu i niestabilności gospodarczej, współpraca należy do kluczowych narzędzi pozwalających maksymalizować efektywność funduszy unijnych i zapewnić, że obszary wiejskie i rybackie rozwijają się kompleksowo. Ponieważ zarówno Komitet ds. LEADER, jak i Komitet ds. EFR zobowiązały się do wspierania rozwoju kierowanego przez społeczność lokalną, wyzwaniem dla interesariuszy jest tak pokierować tą współpracą, aby osiągnąć dodatkowe korzyści dla poszczególnych programów i jednocześnie nie osłabiać ich kluczowych celów. Strategiczna i organizacyjna współpraca, która uwzględni uwarunkowania poszczególnych obszarów, pozwoli uniknąć nieefektywnego „zestandardowanego” podejścia i uzyskać efekt synergii, który prowadzi będzie po ścieżce rozwoju zrównoważonego.

Wioska rybacka w regionie East Cork, Irlandia.

Projekty EFRROW

Z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) współfinansowany jest szereg projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich w całej UE. W każdym numerze wybieramy te, które wydały nam się interesujące i inspirujące!

Dzięki współfinansowaniu z EFRROW, w piekarni połączono tradycyjne metody wypieku z nowoczesnym sprzętem.

© Punkt kontaktowy ENRD

Tradycyjna piekarnia z Rumunii otrzymała wsparcie z EFRROW

Mała rumuńska piekarnia skorzystała ze wsparcia z EFRROW w celu zmodernizowania i poszerzenia działalności. Piekarnia „Agropan” dostarcza obecnie świeży chleb dla ponad 85 tys. osób. Jest również ważnym pracodawcą w powiatach Cluj i Bistrita.

Celem projektu jest podniesienie produktywności i konkurencyjności piekarni, jak również poszerzenie asortymentu produktów oferowanych lokalnym społecznościom. Jednocześnie, produkty z piekarni dostępne są obecnie na dużo szerszym obszarze geograficznym i sprzedawane w prawie wszystkich sklepach w regionie.

Agropan rozpoczęła działalność w 1991 roku jako mała piekarnia prowadzona przez Monikę Ersek. Z biegiem czasu, dla Moniki stało się jasne, że poszerzenie działalności piekarni zgodnie z jej wizją będzie wymagać dużych nakładów inwestycyjnych. Pomimo to, razem z pracownikami zdecydowała się podjąć ryzyko i zrestrukturyzować przedsiębiorstwo. Dzięki otrzymanym z EFRROW 900 tys. euro oraz prywatnemu finansowaniu w wysokości 1,7 mln euro, Agropan zainwestowała w nowe budynki, modernizację urządzeń oraz szkolenia dla pracowników. Umożliwiło to podniesienie produktywności piekarni, jak również standardów higieny.

Przedsiębiorca wizja Moniki przyniosła efekty. Dzięki ciężkiej pracy całego zespołu oraz znacznemu wsparciu finansowemu, w najbliższej okolicy dostępny jest teraz szerszy asortyment produktów, w tym tradycyjnie wypiekany chleb i inne wysokiej jakości pieczywo. Dodatkowo w Agropan powstały 103 nowe miejsca pracy, co stanowi ogromne wsparcie dla regionu, w którym głównym problemem jest bezrobocie.

Aby obejrzeć krótki film wideo na temat tego projektu, przejdź do galerii mediów na [stronie internetowej ENRD](#).

Czarna świnia z Kraju Basków.

Hiszpańska i francuska LGD współpracują w zakresie rozwoju przemysłu żywnościowego

Celem tradycyjnego projektu współpracy międzynarodowej (TNC), obejmującego przygraniczne obszary Kraju Basków i góry Nawarry, było wsparcie projektów rozwoju gospodarczego z zakresu „łańcucha żywności”.

Projekt realizowany przez francuską LGD „Montagne Basque” i hiszpańską LGD „Montaña de Navarra” koncentrował się na współpracy, jako możliwości zwiększenia profesjonalizmu i stworzenia nowych szans dla przemysłu żywnościowego. Obejmował on łączenie zasobów i wspólne inicjatywy dotyczące promocji i sprzedaży produktów oraz wysokiej jakości usług.

Współpraca między LGD prowadzić miała w szczególności do uzyskania trzech głównych rezultatów: stworzenia strategii dla chowu baskijskiej trzody chlewnej; wsparcia spółdzielni produkujących ser i doświadczających obecnie trudności; oraz stworzenia procedur bezpośredniej sprzedaży mięsa pomiędzy tymi dwoma regionami.

Projekt trwał siedem miesięcy – od września 2010 do marca 2011. Jego budżet wynosił 45 825 euro.

Austriacki projekt LEADER dotyczący sera prowadzi do powstania efektu synergii w skali lokalnej

Dzięki finansowaniu z EFRROW, w ramach projektu LEADER, którego celem było zwiększenie wartości dodanej lokalnie produkowanego sera, udało się nawiązać współpracę pomiędzy agencjami turystycznymi i rolnikami, co korzystanie wpłynęło na stan lokalnej gospodarki na obszarach górskich w Austrii.

Region Bregenzerwald jest znany z jakości produkowanego tam sera.

Dzięki finansowaniu z EFRROW w wysokości 61 186 euro, w ramach projektu dotyczącego produkcji sera w regionie Bregenzer, udało się podjąć szereg działań zmierzających do poprawy efektywności planowania biznesowego i sprzedaży, w tym: zorganizowano wydarzenia kulinarne i kulturalne oraz szkolenia i imprezy promocyjne. W projekt zaangażowanych jest około 180 osób z różnych sektorów. Jego celem jest

ochrona lokalnych metod hodowli, podtrzymanie zatrudnienia i dochodów 1 200 rodzin rolniczych oraz utrzymanie przy życiu 90 alpejskich mleczarni. Ponadto, dzięki umożliwieniu lokalnym producentom bezpośredniej sprzedaży, mogli się oni uniezależnić od hurtowych odbiorców i zwiększyć obrót. Projekt koncentruje się obecnie na

zwiększeniu rentowności finansowej poprzez współpracę trzech grup partnerskich: rolników, sektora turystycznego i sektora publicznego. Jest to doskonały przykład efektywności sieci w tworzeniu synergii pomiędzy rolnikami, turystyką i lokalną gospodarką!

EFRROW wspiera projekt realizowany przez rodzinne gospodarstwo ekologiczne na Węgrzech

Dzięki finansowaniu z EFRROW, w rodzinnym gospodarstwie ekologicznym w regionie Dél-Alföldi, na Węgrzech, możliwa stała się dywersyfikacja działalności gospodarczej. Między innymi świadczy ono obecnie usługi ekoturystyczne dla grup i osób indywidualnych.

z EFRROW, możliwe stało się poszerzenie działalności gospodarstwa. Wybudowano nowe centrum wystawowe, w którym prezentowane są tradycyjne metody i sprzęt rolniczy; utworzono wybiegi dla zwierząt, gdzie dzieci mogą dowiedzieć się, jak dbać o zwierzęta; a także 60 m² pasieki wykonanej z tradycyjnych materiałów, gdzie uczniowie uczą się o pszczelarstwie. Oprócz dywersyfikacji działalności gospodarczej, projekt zapewnił pracę dla wszystkich członków rodziny i pomaga zatrzymać młodych ludzi w regionie. Projekt przyniósł korzyści całej lokalnej społeczności, gdyż powstała nowa atrakcja turystyczna

Uczniowie uczestniczą w popularnym programie „Wieś dla szkoły” i podczas wizyty w gospodarstwie ekologicznym zapoznają się z miodem i innymi wytwarzanymi tam produktami organicznymi.

Rodzina Héjja od 1999 roku prowadzi gospodarstwo ekologiczne, a od niedawna „gości” również projekty badawcze dotyczące wielofunkcyjności oraz prowadzi program „Wieś dla szkoły”, w którym udział biorą lokalne szkoły. Dzięki zainwestowaniu 145 000 euro, w tym 66 000 euro

promująca praktyki ekologiczne w regionie, a odwiedzający mogą skosztować świeżej i ekologicznej żywności.

Belgijski projekt finansowany z EFRROW pomaga zapobiec zanieczyszczeniu rzeki

Władze gminne z prowincji Limburg współpracują z rolnikami przy tworzeniu i utrzymaniu naturalnych stref buforowych, które zapobiegają zanieczyszczeniu rzeki przez nawozy i pestycydy.

z tym problemem, siedem gmin z prowincji Limburg, razem z Agencją Gospodarki Wodnej w Dommelvallei, zdecydowało się połączyć siły z lokalnymi rolnikami, aby znaleźć sposób na ochronę i poprawę jakości wody oraz zwiększyć bioróżnorodność w regionie. Na wsparcie rolników w tworzeniu i utrzymaniu stref buforowych pomiędzy polami i gruntami ornymi a ciekami wodnymi, a także pomoc w spełnieniu koniecznych

wymogów o charakterze administracyjny, przeznaczono 500 000 euro. Strefy buforowe umożliwiają poprawę jakości wody i zwiększenie bioróżnorodności, a także pomagają w poprawie stanu wałów przeciwpowodziowych. Co więcej, projekt ten obudził „ducha współpracy” pomiędzy władzami lokalnymi a rolnikami, dzięki czemu jeszcze większa liczba rolników zdecydowała się do niego przystąpić.

Wasze opinie

W tej części „oddajemy mikrofon” w Wasze ręce, aby usłyszeć, co macie do powiedzenia. Tym razem rozmawialiśmy z uczestnikami Spotkania LEADER 2012, które odbyło się w dniach 27-28 kwietnia w Brukseli.

„Mam tylko nadzieję, że ten program zmieni się w dobrym kierunku, a to oznacza, że utrzymane musi zostać podejście oddolne. LEADER nie może być już tylko podejściem. Musi być programem.”

*Peter Plaimer,
z LGD Regionalkooperation
Unterkärnten, z Austrii, w trakcie
Spotkania LEADER 2012 mówi o
swoich oczekiwaniach wobec
LEADER na przyszłość.*

„Współpraca międzynarodowa jest dla nas ważna, ponieważ spotkanie się z innymi LGD, wymiana pomysłów i dzielenie się problemami, pozwala wspólnie znaleźć najlepsze rozwiązanie – a możliwe, że ktoś już je nawet znalazł! Patrzenie na swój region oczyma innych ludzi, pokazuje nam, co możemy osiągnąć.”

Małgorzata Śliczna, Stowarzyszenie Lokalnych Grup Działania Dolina Stobrawy, z Polski, w trakcie Spotkania LEADER 2012 mówi o znaczeniu współpracy międzynarodowej.

„Idea FARNET – sieci obszarów rybackich – sprowadza się do przeniesienia podejścia typu LEADER na obszar z innym zestawem problemów, a takimi są obszary rybackie. Potwierdzi to pośrednio, że podejście LEADER sprawdza się, że jest efektywne, ponieważ zostało przeniesione w inne warunki i ciągle działa.”

*Urszula Budzich-Szukala z
FARNET – w trakcie panelu
dyskusyjnego podczas Spotkania LEADER 2012
mówi o efektywności LEADER.*

„Nie przepraszajcie za to, że macie system z solidnymi zasadami zarządzania finansami – taki powinien być. Na koniec dnia musimy zdać sobie sprawę z tego, że gospodarujemy czymiś pieniędzmi. To są pieniądze podatników. Musimy upewnić się, że mamy wystarczająco solidny system, aby pieniądze te były wydawane w prawidłowy sposób.”

*Deirdre Kelly z instytucji zarządzającej,
w trakcie panelu dyskusyjnego podczas Spotkania LEADER 2012
mówi o konieczności istnienia administracji i biurokracji.*

„Uważam, że nowe projekty nie powinny w przyszłości być ograniczane przez zbyt dużo biurokracji. Wprawdzie sam jestem częścią „systemu państwowego”, ale patrząc na to, jak sprawnie mogą działać LGD, uważam, że nie powinno się ich ograniczać zbyt dużą ilością zasad i regulacji. Potrzebna jest innowacyjność i LGD powinny mieć możliwość rozwijania się bez żadnych przeszkód.”

J. Hogan z SECAD z Irlandii – mówi o konieczności ograniczenia biurokracji wobec osób działających w ramach LEADER.

Łączenie europejskiej wsi ...

Terje Aus, z LGD SaarteKoostöökogu z Estonii, rozmawia z Aivar Niinemägi, z LGD PAIK z Estonii, oraz innymi uczestnikami Spotkania LEADER 2012, 27-28 kwietnia 2012 r. Bruksela.

Tu i tam

Uśmiechnij się, będziesz na zdjęciu!
Wybór najlepszych zdjęć związanych z działaniem sieci z ostatnich kilku miesięcy.

Udzielanie dobrych wskazówek ...

Alistair Prior (szkocka Sieć Obszarów Wiejskich) i Huub Kwantes (holenderska Sieć Obszarów Wiejskich) podczas posiedzenia KSOW w Finlandii, maj 2012.

I trzeci najważniejszy aspekt dobrej SRL to ...

Judit Rácz, z Węgier, z Silvio Calice, z LGD Maiella Verde LAG z Włoch, rozmawiają na temat strategii rozwoju lokalnego w trakcie Spotkania LEADER 2012.

Świętowanie sukcesu...

Zwycięska drużyna z LGD Müllerthal w trakcie ceremonii wręczenia nagród w konkursie fotograficznym „Stone Kingdom”, styczeń 2012, Luksemburg. Więcej informacji na stronie 25.

Cicho sza!

Giuseppe Gargano i Annalisa Del Prete, z włoskiej KSOW, dzielą się sekretami na temat sieci i współpracy w trakcie Spotkania LEADER 2012.

Ciesząc się atmosferą LEADER...

Hanna Hirvonen, twórcza i właścicielka Hanhi Design, jednego z uczestników i beneficjentów LEADER, podczas seminarium na temat znaczenia sztuki w rozwoju obszarów wiejskich, które odbyło się w Kaustinen, w zachodniej Finlandii, w lutym 2012 r..

© Emil Bobyrev / Pieniś Ihmetä, Little Miracles

Jeżeli chciałbyś uzyskać odpowiedź na nurtujące Cię pytanie, napisz do naszych ekspertów z ENRD: info@enrd.eu!

Często zadawane pytania (FAQs)

Pytanie: *W jakie sposób mogę ubiegać się o unijne fundusze na cele rozwoju obszarów wiejskich?*

Odpowiedź: O unijne fundusze na cele rozwoju obszarów wiejskich należy ubiegać się poprzez odpowiedni dla danego kraju [program rozwoju obszarów wiejskich](#) (PROW). Procedury składania podania mogą się różnić w zależności od kraju i typu projektu. [Instytucja zarządzająca](#) PROW lub [krajowa sieć obszarów wiejskich](#) (KSOW) zapewni Ci wszystkie informacje niezbędne w trakcie procesu ubiegania się o unijne fundusze na cele rozwoju obszarów wiejskich w Twoim kraju.

Informacje kontaktowe instytucji zarządzających PROW lub KSOW dostępne są na naszej stronie internetowej lub po kliknięciu [tutaj](#).

Jeżeli masz jakieś pytania związane z logowaniem się na stronie, skontaktuj się z nami wysyłając email na adres: MyENRD@enrd.eu

Redaktor naczelny: Rob Peters – Szef Działu – Europejska Sieć i Monitoring Polityki Rozwoju Obszarów Wiejskich, Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, Komisja Europejska

Autorzy: Jacqui Meskell, Angelo Strano, Adrian Neal

Współpraca: PK ENRD: Ana Nechita, Sabria Regragui Mazili, Michael Gregory, Alexandros Papakostantinou, Mara Lai, Anna Augustyn, Fabio Cossu, Mark Redman, Kasia Panfil, Judit Török, Donald Aquilina / Other: Amanda Bryan.

Współpraca ze strony KSOW: Milena Verrascina, Aileen Donnelly, Hans-Olof Stålgren, Ryland Smith, Nele Vanslembrouck, Jan Freese, Dilys Parker, Juha-Matti Markkola, Hemma Burger-Scheidlin, Paula Briody, Beverley MacLean / Other: Iris Kunze

Współpraca ze strony LGD: Ilze Muceniec, Ronnie MacRae, Patricia Methven, Janna Mäkki, Röpina Rahvaleht, Mary Farren, Anette Peiter, Hester Rapp-van der Kooij, José Diogo

Układ i projekt: Ryoko Abe, Jacqui Meskell

Zdjęcie na okładce: © PK ENRD Elisabetta Savarese, Joyce McMullan, Zanda Dimanta, Juha-Matti Markkola, Cecile Schalenbourg, Anna Molnarova, Liane Linina, Lucía Martínez García-Denche, Michael Fischer, Dorine Ruter

Zachęcamy do zaprenumerowania publikacji ENRD pod następującym adresem:

<http://enrd.ec.europa.eu>

Można także zamówić jeden bezpłatny wydrukowany egzemplarz na stronie księgarni UE:

<http://bookshop.europa.eu>

Treść publikacji „ENRD MAGAZINE” nie zawsze odzwierciedla opinie instytucji Unii Europejskiej. „ENRD MAGAZINE” publikowany jest w sześciu językach urzędowych (EN, DE, FR, ES, IT, PL) i dostępny jest w wersji elektronicznej na stronie internetowej ENRD. Maszynopis został ukończony w czerwcu 2012 r. Oryginalną wersję publikacji stanowi wersja w języku angielskim.

© Unia Europejska, 2012. Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Dodatkowe informacje dotyczące Unii Europejskiej można znaleźć pod adresem: <http://europa.eu>

Wydrukowano w Belgii.

Tekst tej publikacji służy do celów informacyjnych i nie jest prawnie wiążący.

Wypróbuj nową stronę internetową ENRD!

European Network for Rural Development

Komisia Europejska > Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich > Rozwój obszarów wiejskich > ENRD

Strona główna | Polityka w Akcji | Państwa Członkowskie | Zagadnienia | Leader | Sieci & Sieciowanie | Publikacje & Media | Wydarzenia i Spotkania | Info | LOGIN

Podziel się

Wyszukaj + Wyszukiwanie zaawansowane

ENRD Wiosna/lato 2012 Pierwszy numer publikacji pt. ENRD Magazine jest już dostępny online!

Europejską Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ENRD)
ENRD utworzono w październiku 2008 r., aby pełniła funkcję łącznika dla wszystkich stron zaangażowanych w rozwój obszarów wiejskich na terytorium UE. Sieć ENRD w szczególności wspiera skuteczne wdrażanie programów rozwoju obszarów wiejskich przez Państwa Członkowskie. [Dowiedz się więcej](#)

Łączenie europejskiej wsi ...

Połącz się z UE
Kliknij na flagę wybranego Kraju, aby połączyć się z Wiejską Europą

Państwa spoza UE

Kraje członkowskie UE
Przystąpienie do UE w roku 2013
Kraje kandydujące
Potencjalne kraje kandydujące
Inne kraje

CI. narzędzia
Baza danych projektów PROW

Aktualności
TEMAT MIESIĄCA:
Najnowsze informacje nt. Grup Fokusowych ENRD

- 28 września 2012: LEADER stanowi inspirację dla rozwoju kierowanego przez społeczność lokalną (CLLD). Obejrzyj najnowszy film ENRD o tym, w jaki sposób LEADER pobudza społeczności lokalne w całej Europie.
- 20 września 2012: Zaprezentuj swoje działania lub kampanie komunikacyjną w dziedzinie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich przed międzynarodową publicznością w trakcie gali „NAGRODY W DZIEDZINIE KOMUNIKACJI 2012” zorganizowanej z okazji 50. rocznicy WPR. Prześlij swój projekt najpóźniej do 22 października!
- 19 września 2012: Już czas zarejestrować się na nadchodzące międzynarodowe spotkanie LGD, które odbędzie się w dniach 25-27 października w Bułgarii. Najważniejszym punktem programu spotkania (PDF) będzie dyskusja na temat współpracy pomiędzy LGD - jedną z najważniejszych zasad podejścia LEADER.
- 17 września 2012: Europejski Tydzień Gospodarowania Gruntami to kampania promująca ochronę naturalnego, wiejskiego i architektonicznego dziedzictwa naszej ziemi. Weź udział lub dowiedz się, jakie wydarzenia odbędą się w Twojej okolicy...

Więcej informacji

POLITYKA W AKCJI
Przegląd polityki rozwoju obszarów wiejskich
Polityka rozwoju obszarów

Lokalne i krótkie łańcuchy dostarczenia żywności
Leśnictwo
Innowacja i ICT

Narzędzia Samooceny KSOW
Wartość Dodana Sieciowania
PUBLIKACJE I MEDIA

INFORMACJE OGÓLNE
Kto jest kim
Faq
Linki

Aby obejrzeć nową stronę internetową ENRD, skorzystaj z adresu: <http://enrd.ec.europa.eu/>

